

GENER@T. Programa socioeducatiu per a la prevenció de la violència de gènere en parelles adolescents: implementació i avaluació

GENER@T. Programa socioeducativo para la prevención de la violencia de género en parejas adolescentes: implementación y evaluación

GENER@T. Socio-educational programme for the prevention of dating violence in adolescents: implementation and evaluation

Mateos, A.; Urrea, A.; Llanes, J.; Izquierdo, R.

C À T E D R A
EDUCACIÓ I ADOLESCÈNCIA
ABEL MARTÍNEZ OLIVA

Col·lecció monogràfics
Vol. 5

La Càtedra Educació i Adolescència és un espai basat en l'anticipació i detecció de noves necessitats en l'adolescència amb la finalitat de promoure la investigació i la innovació educatives i atendre les necessitats de manera eficaç, eficient i sostenible. Es tracta d'un fòrum per identificar les condicions dels centres educatius que fomentin una transició adequada a la vida adulta dels adolescents i per desenvolupar la seva investigació des dels eixos reconeguts per la comunitat científica. La Càtedra té com a finalitat traslladar i divulgar els resultats dels projectes d'investigació desenvolupats per crear sinergies de treball i de debat entre els seus membres, els professionals de l'educació i la societat.

Aquesta col·lecció de monogràfics vol fomentar la projecció social dels resultats de la investigació realitzada per la Càtedra amb la difusió dels productes generats a tota la ciutadania, als professionals interessats en el tema, a les famílies, als mateixos adolescents i als organismes i institucions públics i privats.

Càtedra Educació i Adolescència
Universitat de Lleida
Campus de Cappon
Edifici Polivalent
C. Jaume II, 71
Despatx 0.22
25001 Lleida

Edicions de la Universitat de Lleida, 2019
Càtedra Educació i Adolescència. Universitat de Lleida
Textos: els autors
Il·lustracions: Pixabay (Free-Photos)

Disseny i maquetació: Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida
ISBN 978-84-9144-171-7
DL L 1179-2019
Llicència Creative Commons Reconeixement - No comercial -
Compartir igual

La cátedra Educación y Adolescencia es un espacio basado en la anticipación y detección de nuevas necesidades en la adolescencia con el fin de promover la investigación y la innovación educativa y atender a estas necesidades de manera eficaz, eficiente y sostenible. Se trata de un fórum para identificar las condiciones de los centros educativos que fomenten una adecuada transición a la vida adulta de los adolescentes y para desarrollar su investigación desde los ejes reconocidos por la comunidad científica. La cátedra tiene la finalidad de trasladar y divulgar los resultados de los proyectos de investigación desarrollados para crear sinergias de trabajo y de debate entre los miembros de la cátedra, los profesionales de la educación y la sociedad.

Esta colección de monográficos quiere fomentar la proyección social de los resultados de la investigación realizada por la cátedra haciendo difusión de los productos generados a toda la ciudadanía, a los profesionales interesados en el tema, a las familias, a los propios adolescentes y a los organismos e instituciones públicas y privadas.

The Education and Adolescence Chair is a space that is based on the anticipation and detection of new needs in adolescence with the aim of promoting research and educational innovation and of meeting these needs effectively, efficiently and sustainably. It acts as a forum to identify the conditions in schools that foster the adequate transition by young people to adulthood and to conduct research on the basis of the lines recognised by the scientific community. The aim of the Chair is to convey and publish the results of the research projects undertaken with a view to creating work and debate synergies among the members of the Chair, educators and society.

This collection of dossiers seeks to raise social awareness of the results of the research conducted by the Chair, disseminating the products generated to the general public, professionals with an interest in the subject, families, the young people themselves and public and private agencies and institutions.

Índex / Índice / Summary

Idees clau.....	6
Ideas clave.....	7
Key Ideas.....	7
Antecedents	8
Antecedentes.....	9
Background	9
Programa GENER@T. Programa socioeducatiu per a la prevenció de la violència de gènere en parelles adolescents.....	10
Programa GENER@T. Programa socioeducativo para la prevención de la violencia de género en parejas adolescentes	11
GENER@T Programme. Socio-educational programme for the prevention of dating violence in adolescence	11
Objectius i premisses de treball.....	12
Objetivos y premisas de trabajo	13
Working aims and premises.....	13
Metodologia	12
Metodología	13
Methodology	13
Resultats.....	14
Resultados	15
Results	15
Conclusions	30
Conclusiones	31
Conclusions	31
Implicacions pràctiques.....	32
Implicaciones prácticas.....	33
Practical implications	33
Referències	34
Referencias	34
References.....	34
Annex 1. Instrument pretest/posttest	35
Anexo 1. Instrumento pretest/postest	36
Appendix 1. Pretest/posttest instrument.....	37

Idees clau

L'avaluació de la implementació del programa GENER@T, un programa basat en evidències, ha permès identificar els següents elements clau per a la prevenció de la violència de gènere en l'adolescència:

- **Les característiques dels participants** adolescents més òptimes per incrementar l'èxit del programa es defineixen en funció de:
 1. **Nivell maduratiu:** aquells i aquelles adolescents més madurs i madures mostren majors nivells de participació i un discurs més argumentat, i treuen més profit de l'experiència educativa.
 2. **Edat:** els i les adolescents participants consideren que el programa s'ha d'implementar en edats primerenques, com més aviat millor.
 3. **Perfil sociodemogràfic:** a aquells i aquelles adolescents que mostren més recorregut vital (experiència en relacions afectives i sexuals, vida social àmplia, entorns menys protectors, etc.), la temàtica els resulta més propera a la seva realitat i, consegüentment, hi participen més i hi mostren major interès.
 4. **Rendiment acadèmic:** els i les adolescents amb un perfil de rendiment acadèmic baix progressen més, des d'un punt de vista cognitiu, en el programa que aquells i aquelles que tenen un èxit acadèmic superior en diverses àrees de la seva educació formal.
- **Condicions d'implementació** necessàries per garantir-ne un bon funcionament:
 1. **Formació inicial** específica per al professorat sobre el disseny (estructura, activitats, etc.) i el contingut del programa GENER@T.
 2. **Planificació** prèvia del programa: conèixer-ne bé totes les sessions i l'estructura i dinàmica.
 3. **Organitzar-se com a equip** docent entre tot el professorat implicat en el programa i, fins i tot, coordinar-se amb professorat d'altres matèries.
 4. **Fer visible** el projecte dins del centre i prestigiar-lo. La comunitat educativa ha de conèixer què s'està fent i aconseguir que el programa formi part de la cultura de centre per evitar que sigui una activitat aïllada i puntual.
 5. **Implicar les famílies** en el programa. La prevenció s'ha d'abordar de manera holística i en col·laboració entre el centre i la família.
- **Perfil del professorat** idoni per dur a terme la implementació: professorat sènior, motivat, sensible a la temàtica, flexible i amb competències per dur a terme el programa (disseny del web, dinamització de les sessions, facilitar l'aprenentatge entre iguals, etc.).
- **Eficàcia del programa:** l'avaluació permet identificar millores en els i les adolescents després de participar en el programa GENER@T, especialment en relació amb la dimensió cognitiva, en la qual es poden identificar canvis de manera més immediata. Respecte a la dimensió emocional i comportamental, l'alumnat participant destaca que després de participar en el programa tenen més consciència de la temàtica i més recursos per actuar davant d'una situació de violència en la parella.
- **Metodologia del programa:** alguns dels elements positius per al desenvolupament del programa que es destaquen són el fet de disposar d'activitats amb una metodologia molt participativa i autònoma, l'estructuració del programa

Els centres d'educació secundària tenen un paper clau en la prevenció i la detecció de la violència de gènere. Cal accions preventives des d'una visió holística, on predomini la promoció del bon tracte, el respecte als drets humans i un currículum d'acord amb la no-violència.

Ideas clave

La evaluación de la implementación del programa GENER@T, un programa basado en evidencias, ha permitido identificar los siguientes elementos clave para la prevención de la violencia de género en la adolescencia:

- **Las características de los participantes** adolescentes más óptimas para aumentar el éxito del programa se definen en función de:
 1. **Nivel madurativo:** aquellos y aquellas adolescentes más maduros y maduras muestran mayores niveles de participación, un discurso más argumentado, en el que sacan provecho de la experiencia educativa.
 2. **Edad:** los y las adolescentes participantes consideran que el programa se tiene que implementar en las primeras edades, cuanto antes mejor.
 3. **Perfil sociodemográfico:** a aquellos y aquellas adolescentes que muestran más recorrido vital (experiencia en relaciones afectivas y sexuales, amplia vida social, entornos protectores, etc.), la temática les resulta más cercana a su realidad y, en consecuencia, participan más y muestran mayor interés por ella.
 4. **Rendimiento académico:** los y las adolescentes con un perfil de rendimiento académico bajo progresan más, a nivel cognitivo, en el programa que aquellos y aquellas que tienen mayor éxito académico en distintas áreas de su educación formal.
- **Condiciones de implementación** necesarias para asegurar un buen funcionamiento:
 1. **Formación inicial** específica para el profesorado sobre el diseño (estructura, actividades, etc.) y el contenido del programa GENER@T.
 2. **Planificación** previa del programa: conocer bien todas las sesiones del programa y su estructura y dinámica.
 3. **Organizarse como equipo** docente entre todo el profesorado implicado en el programa, inclusive coordinarse con el profesorado de otras materias.
 4. **Hacer visible** el proyecto dentro del centro y prestigiarlo. La comunidad educativa debe conocer qué se está haciendo y hacer que el programa forme parte de la cultura de centro para evitar que sea una actividad aislada y puntual.
 5. **Implicar a las familias** en el programa. La prevención se debe abordar de forma holística y colaborativa entre el centro y la familia.
- **Perfil del profesorado** idóneo para realizar la implementación: profesorado sénior, motivado, sensible a la temática, flexible y con competencias para realizar el programa (diseño de la web, dinamización de las sesiones, facilitar el aprendizaje entre iguales, etc.).
- **Eficacia del programa:** la evaluación permite identificar mejoras en los y las adolescentes después de participar en el programa GENER@T, especialmente en relación con la dimensión cognitiva, en la que se pueden identificar cambios de forma más inmediata. Respecto a la dimensión emocional y comportamental, el alumnado participante destaca que después de participar en el programa tienen más conciencia de la temática y más recursos para actuar ante una situación de violencia en la pareja.
- **Metodología del programa:** algunos de los elementos positivos para el desarrollo del programa que se destacan son el hecho de disponer de actividades con una metodo-

Key Ideas

The evaluation of the implementation of the GENER@T programme, an evidence-based programme, has enabled the identification of the following key elements for the prevention of dating violence in adolescence:

- **The characteristics of the most optimal adolescent participants** to increase the success of the programme are defined according to:
 1. **Maturity level:** more mature adolescents display higher levels of participation and a more grounded discourse in which they make use of the educational experience.
 2. **Age:** participating adolescents feel that the programme should be implemented at early ages, the sooner the better.
 3. **Socio-demographic profile:** among adolescents who display more life experience (experience in affective and sexual relationships, extensive social life, protective environments, etc.), the subject area is closer to their lives, and consequently, they participate more and show greater interest in it.
 4. **Academic performance:** adolescents with a low academic performance make more progress in the programme, at a cognitive level, than those who have greater academic success in different areas of their formal education.
- **Implementation conditions** necessary to ensure it works well:
 1. **Specific initial training** for teachers on the design (structure, contents, activities, etc.) and content of the GENER@T programme.
 2. **Prior planning** of the programme: knowing well all the programme sessions and their structure and dynamics.
 3. **Be organised as a teaching team** among all the teachers involved in the programme, and also coordinate with the teachers of other subjects.
 4. **Make the project visible** in the school and ensure its prestige. The educational community must know that it is being done and ensure that the programme is part of the school culture to prevent it from being an isolated and one-off activity.
 5. **Involve the families** in the programme. Prevention must be tackled holistically and in collaboration between the school and the family.
- **Teaching staff profile** that is ideal for its implementation: senior staff who are motivated, sensitive to the issue, flexible and with the skills to run the programme (web design, encouragement in sessions, facilitate peer learning, etc.).
- **Effectiveness of the programme:** evaluation allows improvements to be identified in the adolescents after taking part in the GENER@T programme, especially in relation to the cognitive dimension, where more immediate changes can be identified. With regard to the emotional and behavioural dimension, participating students highlight that after taking part in the programme, they are more aware of the issue and have more resources to act when faced with a situation of violence with their partner.
- **Programme methodology:** some of the positive elements for the development of the programme that are highlighted are the fact of having activities with a highly participative and autonomous methodology, the structuring of the

i el desenvolupament exhaustiu de les activitats. Cal assenyalar, atès que és un programa genèric, que algunes activitats, tot i estar molt estructurades i guiades, poden requerir petites adaptacions per ajustar-les al grup i guiar l'alumnat en el treball autònom.

Antecedents

La violència envers les dones és “immotivada, desproporcionada, excessiva, estesa i amb intenció d'alliçonar” (Lorente, 2001, p. 51). La violència per raó de gènere s'allunya d'altres formes de violència. El seu objectiu és legitimar un poder que s'ha atorgat de manera històrica als homes i que estableix relacions desiguals entre homes i dones; una desigualtat legitimada per una societat patriarcal. En el cas de les parelles joves, aquesta violència encara s'allunya més d'altres formes de violència, ja que es presenta d'una manera molt subtil, en estadis molt inicials i amb una aparença benèvola (Mateos, 2012). La forma i la intensitat d'aquesta violència van augmentant a mesura que augmenta la formalitat de la parella (González, 2008; González & Santana, 2001). Com assenyalen les autores citades, aquestes primeres formes de violència es perceben com a “lleus”, es legitimen i s'instauen en la base de la parella, la qual cosa deriva cap a una escalada d'episodis violents en la parella i marca un dinamisme cíclic de la violència (Walker, 2000).

Segons dades de diferents organismes, a Europa, una de cada tres dones majors de 15 anys pateix violència física o sexual, i un 43% violència psicològica (Consell Europeu, 2014). En aquesta línia, l'Institut Català de les Dones (ICD, 2017) alerta que les denúncies per agressions masculistes de noies menors de 18 anys han augmentat un 11% respecte de l'any anterior a Catalunya. Es tracta de noies que o bé han denunciat les seves parelles o exparelles sentimentals, o bé són filles de dones que han estat maltractades i que en el moment de la denúncia ho van ser a la vegada que la seva mare. S'han detingut 4.355 persones relacionades amb la violència de gènere, entre les quals destaca un lleuger augment de les detencions de menors, especialment entre les franges de 16 i 17 anys, tot i que els detinguts menors per aquestes causes suposen un 0,7% del total de detinguts.

Cal recordar, però, que la violència que es dona en les etapes més joves o adolescents es troba en estadis molt inicials, per la qual cosa no sempre s'identifiquen els primers signes de violència ni es denuncien. En aquesta línia, l'estudi “Voces” (Ruiz, 2016), que s'ha dut a terme a Andalusia amb 22 noies (14-19 anys) —que formen part del servei d'atenció psicològica a víctimes adolescents de la Conselleria d'Igualtat d'Andalusia— i 6 agressors, assenyala que el 51% de les víctimes no era conscient de ser víctima de violència. En aquest sentit, podem apuntar que les dades del nombre de denúncies no sempre són un reflex de la realitat, sinó que són la punta de l'iceberg. Dificilment una adolescent o jove denunciarà el que no identifica com a violència, tot i ser-ho.

En aquesta línia, l'estudi de Ruiz (2016) posa de manifest, a partir dels relats de les noies, que la violència de gènere en l'adolescència se simbolitza en una escala cíclica. I en les primeres fases, es disfressa sota un fals ideari de “l'amor”. El control apareix com el primer esglaió d'aquesta relació de violència. Després, sorgeix l'aïllament de les amistats i dels *hobbies*. Tot seguit, apareix el xantatge i la culpabilització; les agressions

Les dades a nivell europeu i estatal corroboren que la violència en parelles joves està lluny de desaparèixer. És un problema social d'índole multi-causal que no només persisteix sinó que va en augment.

logía muy participativa y autónoma, la estructuración del programa y el desarrollo exhaustivo de actividades. Cabe señalar, dado que es un programa genérico, que algunas actividades, a pesar de estar muy estructuradas y guiadas, pueden requerir pequeñas adaptaciones para ajustarlas al grupo y guiar al alumnado en el trabajo autónomo.

Antecedentes

La violencia hacia las mujeres es “inmotivada, desproporcionada, excesiva, extendida y con intención de dar una lección” (Lorente, 2001, p. 51). La violencia por razón de género se aleja de otras formas de violencia. El objetivo de esta es legitimar un poder que se ha otorgado de forma histórica a los hombres y que establece relaciones desiguales entre hombres y mujeres; una desigualdad legitimada por una sociedad patriarcal. En el caso de las parejas jóvenes, esta violencia todavía se aleja más de otras formas de violencia, ya que se presenta de un modo muy sutil, en estadios muy iniciales y con una apariencia benévola (Mateos, 2012). La forma e intensidad de esta violencia van aumentando a medida que aumenta la formalidad de la pareja (González, 2008; González & Santana, 2001). Como señalan las autoras citadas, estas primeras formas de violencia se perciben como “leves”, se legitiman e instauran en la base de la pareja, lo que conduce hacia una escalada de episodios violentos en la pareja y marca un dinamismo cíclico de la violencia (Walker, 2000).

Según los datos de diferentes organismos, en Europa, una de cada tres mujeres mayores de 15 años sufre violencia física o sexual, y un 43 %, violencia psicológica (Consejo Europeo, 2014). En esta línea, el Instituto Catalán de la Mujer (ICD, 2017) alerta de que las denuncias por agresiones machistas de chicas menores de 18 años han aumentado un 11 % respecto al año anterior en Catalunya. Se trata de chicas que, bien han denunciado a sus parejas o exparejas sentimentales, bien son hijas de mujeres que han sido maltratadas y que en el momento de la denuncia lo fueron a la misma vez que su madre. Se han detenido 4.355 personas relacionadas con la violencia de género, entre las cuales destaca un ligero aumento de las detenciones de menores, especialmente entre las franjas de 16 y 17 años, aunque los detenidos menores por estas causas suponen un 0,7 % del total de detenidos.

Aun así, hay que recordar que la violencia que se da en las etapas más jóvenes o adolescentes se encuentra en estadios muy iniciales, por lo cual no siempre se identifican los primeros signos de violencia ni se denuncian. En esta línea, el estudio “Voces” (Ruiz, 2016), llevado a cabo en Andalucía con 22 chicas (14-19 años) —que forman parte del servicio de atención psicológica a víctimas adolescentes de la Consejería de Igualdad de Andalucía— y 6 agresores, señala que el 51 % de las víctimas no era consciente de ser víctima de violencia. En ese sentido, podemos apuntar que los datos del número de denuncias no siempre son un reflejo de la realidad, sino que son la punta del iceberg. Difícilmente una adolescente o joven denunciará aquello que no identifica como violencia, aunque lo sea.

En esta línea, el estudio de Ruiz (2016) pone de manifiesto, a partir de los relatos de las chicas, cómo la violencia de género en la adolescencia se simboliza en una escala cíclica. Y en las primeras fases, se disfraza bajo un falso ideario del “amor”. El control aparece como el primer peldaño de esta relación de violencia. Después, surge el aislamiento de las amistades y de los

programme and the exhaustive development of activities. It should be pointed out, since it is a generic programme, that despite being very structured and guided, some activities may require minor adaptations to adjust the activity to the group and guide the students in autonomous work.

Background

Violence against women is “unmotivated, disproportionate, excessive, widespread and with the intention of teaching a lesson” (Lorente, 2001, p. 51). Violence due to reasons of gender is removed from other forms of violence. Its aim is to legitimise a power that has historically been granted to men and that establishes unequal relationships between men and women; a legitimised inequality for a patriarchal society. In the case of young couples, this violence is even further removed from other forms of violence, as it occurs in a very subtle way, in very initial stages and with a benevolent appearance (Mateos, 2012). The form and intensity of this violence increase as the formal nature of the couple increases (González, 2008; González & Santana, 2001). As the above authors show, these first forms of violence are perceived as “minor”, and are legitimised and established on the basis of the couple, which leads to an escalation of violent episodes in the couple and marks a cyclical dynamic of violence (Walker, 2000).

According to the data from various agencies, in Europe, one in every three women over the age of 15 suffers physical or sexual violence, and 43% experience psychological violence (European Council, 2014). In this vein, the Institut Català de les Dones [Catalan Institute of Women] (ICD, 2017) warns that reports by women under the age of 18 of sexist aggression have increased by 11% compared with last year in Catalonia. These are girls who have either reported their partners or ex-partners, or they are the daughters of women who have been abused or who were abused as their mothers were at the time they reported it. 4,355 people relating to gender violence have been related to gender violence, among whom there is a slight increase in arrests of minors, especially in the 16-17 age range, although arrests of minors for these reasons account for just 0.7% of the total number of detention.

Even so, it should be taken into account that the violence that occurs in the youngest or most adolescent stages is in very initial phases, so the first signs of violence are not always identified or reported. In this vein, the “Voces” [Voices] study (Ruiz, 2016), conducted in Andalusia with 22 girls (14-19 years old) — who are part of the Andalusian Equality Council’s psychological support service for adolescent victims — and 6 aggressors, points out that 51% of the victims were not being aware that they were victims of violence. To this effect, we can state that the data on the number of reports are not always a reflection of the reality, but the tip of the iceberg. An adolescent or young woman is unlikely to report what she does not identify as violence, even though it is.

Likewise, based on the girls’ accounts, Ruiz’s study (2016) highlights how dating violence is symbolised in a cyclical scale. In the initial phases, it is disguised under a false vision of “love”. Control appears as the first step in this relationship of violence. After this, isolation from friendships and hobbies emerges. Then comes blackmail and blaming; sexual aggression under false

sexuals sota el fals consentiment; les desvaloracions, humiliacions i insults; la intimidació; les agressions físiques inicials; les amenaces; les agressions sexuals amb força, i la violència física severa.

Trobem altres estudis que aporten dades rellevants que posen de manifest la dificultat d'identificar els primers signes de la violència, especialment en parelles joves, sota la premissa de l'ideal d'amor romàntic: "Vaig pensar que la gelosia era una prova d'amor", una afirmació amb la qual estan d'acord el 33,5% dels nois i el 29,3% de les noies (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011).

Respecte a la incidència i les estadístiques sobre la violència de gènere en l'etapa adolescent, cal posar de manifest la variabilitat de resultats que podem trobar com a conseqüència de la diversitat d'atribucions per referir-nos a un mateix concepte (*violència de gènere, violència masculista, violència de parella*, etc.). En anglès, per referir-se a la violència que es dona en parelles adolescents es fa servir el terme *dating violence*. Foshee, Bauman, Linder, Rice i Wilcher (2007) la defineixen com aquells comportaments de naturalesa agressiva (verbal, psicològica, física o sexual) que es donen en l'etapa adolescent. Atès que les dinàmiques violentes que es poden donar en les parelles adolescents no són les mateixes que en l'edat adulta (Viejo, 2014), cal dirigir els estudis i els dissenys d'accions preventives de manera específica a aquesta tipologia de violència i etapa evolutiva (Mateos, 2011; Mateos, Amorós, Pastor & Cojocarú, 2013).

Totes aquestes dades presentades avalen la necessitat de dur a terme accions preventives amb els i les adolescents. El treball educatiu específic contra la violència de gènere disminueix el risc d'exercir-la o de patir-la. Actualment aquestes accions preventives arriben al 41% de la població adolescent. Cal prendre mesures per garantir-ne l'extensió a la totalitat de la població (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011). L'estudi citat recomana incloure el tractament de la violència de gènere al currículum escolar en lloc de situar-lo en activitats puntuals i esporàdiques. En aquesta línia, suggereixen la necessitat de proporcionar al professorat els mitjans necessaris per dur a terme la intervenció de manera sistemàtica i eficaç (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011).

Programa GENER@T. Programa socioeducatiu per a la prevenció de la violència de gènere en parelles adolescents

El programa GENER@T (Mateos, 2013) és fruit d'una recerca diagnòstica multimètode amb adolescents (Mateos, 2012; Mateos, Amorós, Pastor & Cojocarú, 2013). Està orientat a la prevenció primària de la violència de gènere en parelles adolescents, especialment d'edats compreses entre els 12 i els 14 anys, per tal d'anticipar-se a les primeres relacions amoroses. Està dissenyat especialment per a la seva aplicació en l'àmbit educatiu formal, tot i que per les seves característiques pot aplicar-se a altres àmbits educatius no formals. El programa consta de tres parts diferenciades. Primer, se'n presenten les característiques i se n'expliquen els antecedents, els objectius, els continguts i les estratègies didàctiques que es proposen. A continuació, es desenvolupa una guia per al professorat o dinamitzador, que recull un resum teòric dels continguts que es necessiten per a la seva implementació. Finalment, s'inclou el desenvolupament de les sessions amb l'explicació de cadas-

El programa GENER@T és una proposta socioeducativa de 24 sessions amb la finalitat de prevenir la violència de gènere en parelles adolescents. Adopta un enfocament holístic fomentant la reflexió i el canvi des d'una triple vessant: cognitiva, actitudinal/emocional i comportamental.

hobbies. Seguidamente, viene el chantaje y la culpabilización; las agresiones sexuales bajo falso consentimiento; las desvalorizaciones, humillaciones e insultos; la intimidación; las agresiones físicas iniciales; las amenazas; las agresiones sexuales con fuerza, y la violencia física severa.

Encontramos otros estudios que aportan datos relevantes que ponen de manifiesto la dificultad de identificar los primeros símbolos de la violencia, especialmente en parejas jóvenes, bajo la premisa del ideal de amor romántico: "Pensé que los celos eran una prueba de amor", una afirmación con la que están de acuerdo el 33 % de los chicos y el 29,3 % de las chicas (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011).

Respecto a la incidencia y las estadísticas sobre la violencia de género en la etapa adolescente, hay que poner de manifiesto la variabilidad de resultados que podemos encontrar como consecuencia de la diversidad de atribuciones para referirnos a un mismo concepto (*violencia de género, violencia machista, violencia de pareja*, etc.). En inglés, para referirse a la violencia que se da en parejas adolescentes se utiliza el término *dating violence*. Foshee, Bauman, Linder, Rice y Wilcher (2007) la definen como aquellos comportamientos de naturaleza agresiva (verbal, psicológica, física o sexual) que se dan en la etapa adolescente. Puesto que las dinámicas violentas que se pueden dar en las parejas adolescentes no son las mismas que en la edad adulta (Viejo, 2014), hay que dirigir los estudios y diseños de acciones preventivas de forma específica a esta tipología de violencia y etapa evolutiva (Mateos, 2011; Mateos, Amorós, Pastor & Cojocarú, 2013).

Todos estos datos presentados avalan la necesidad de llevar a cabo acciones preventivas con los y las adolescentes. El trabajo educativo específico contra la violencia de género disminuye el riesgo de ejercerla o de sufrirla. Actualmente estas acciones preventivas llegan al 41 % de la población adolescente. Se deben tomar medidas para garantizar su extensión a la totalidad de la población (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011). El estudio citado recomienda incluir el tratamiento de la violencia de género en el currículo escolar en lugar de situarlo en actividades puntuales y esporádicas. En esta línea, sugieren la necesidad de proporcionar al profesorado los medios necesarios para desarrollar la intervención de forma sistemática y eficaz (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011).

Programa GENER@T. Programa socioeducativo para la prevención de la violencia de género en parejas adolescentes

El programa GENER@T (Mateos, 2013) es fruto de una investigación diagnóstica multimétodo con adolescentes (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011). Está orientado a la prevención primaria de la violencia de género en parejas adolescentes, especialmente de edades comprendidas entre los 12 y 14 años, con el fin de anticiparse a las primeras relaciones amorosas. Está diseñado especialmente para su aplicación en el ámbito educativo formal, aunque por sus características puede aplicarse en otros ámbitos educativos no formales. El programa consta de tres partes diferenciadas. Primero, se presentan las características del programa y se explican los antecedentes, objetivos, contenidos y estrategias didácticas que se proponen. A continuación, se desarrolla una guía para el profesorado o dinamizador, que recoge un resumen teórico de los contenidos que se necesitan para su implementación. Finalmente, se incluye el

consent; devaluation, humiliation and insults; intimidation; initial physical aggression, threats; sexual aggressions using force and severe physical violence.

We find other studies that offer relevant data highlighting the difficulty of identifying the early signs of violence, especially among young couples, under the premise of the ideal of romantic love: "I thought that jealousy was proof of love", a statement with which 33% of the boys and 29.3% of the girls agree (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011).

With regard to the incidence and statistics on gender violence in adolescence, we should highlight the variability of results as a consequence of the diversity of attributions used to refer to the same concept (*gender violence, sexist violence, domestic violence*, etc.). The term commonly used to refer to the violence that occurs among adolescent couples is *dating violence*. Foshee, Bauman, Linder, Rice and Wilcher (2007) define it as those behaviours of an aggressive nature (verbal, psychological, physical or sexual) that occur in adolescence. Since the violent dynamics that may occur in adolescent couples are not the same as those in adulthood (Viejo, 2014), we need to address studies and preventive actions specifically to this type of violence and stage of development (Mateos, 2011; Mateos, Amorós, Pastor & Cojocarú, 2013).

All of these data that have been presented bear out the need to carry out preventive actions with adolescents. Specific educational work against dating violence diminishes the risk of its being committed or suffered. Currently, these preventive actions reach 41% of the adolescent population. Measures need to be taken to ensure that they are extended to the whole of the population (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011). The cited study recommends the inclusion of the treatment of dating violence in the school curriculum instead of placing it in one-off and sporadic activities. In this final vein, they suggest the need to provide teachers with the necessary means to carry out the intervention systematically and effectively (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011).

GENER@T Programme. Socio-educational programme for the prevention of dating violence in adolescence

The GENER@T Programme (Mateos, 2013) is the result of multi-method diagnostic research with adolescents (Díaz-Aguado & Carvajal, 2011). It is aimed at the primary prevention of dating violence among teenagers, especially at those aged between 12 and 14, with the aim of anticipating initial loving relationships. It was especially designed to apply it in the formal educational sphere, although, due to its characteristics, it can be applied in other non-formal educational spheres. The programme consists of three different parts. First, the features of the programme are presented and an explanation is given of the background, objectives, contents and teaching strategies proposed. A guide is then developed for teachers or educational agents, which includes a theoretical summary of the contents that are needed for its implementation. Finally, it includes the development of the sessions with an explanation of all the proposed activities (objectives, contents, techniques and required resources). The programme is an innovative idea as it is based on the complementary nature of risk and protection focuses in its structure, and on the use of multimedia resources, both for

cuna de les activitats que es proposen (objectius, continguts, tècniques i recursos necessaris). El programa és una proposta innovadora, ja que es basa en la complementaritat d'enfocaments de risc i de protecció, per la seva estructura, així com en l'ús de recursos multimèdia, tant per al desenvolupament del programa com per a la seva avaluació. Així mateix, el programa ofereix eines i estratègies per desenvolupar una acció preventiva en violència de gènere des d'una visió holística, incorporant-hi tant la dimensió cognitiva com l'actitudinal-emocional i la comportamental.

Objectius i premisses de treball

L'objectiu d'aquest monogràfic és presentar els resultats d'una recerca avaluativa basada en evidències. Aquesta recerca ha tingut dos objectius generals:

1. Valorar l'impacte del programa GENER@T.
2. Identificar criteris de bones pràctiques per al desenvolupament d'accions preventives en violència de gènere en l'adolescència.

Al llarg de les pàgines següents, volem donar resposta a les premisses de treball que han guiat la recerca: quins aspectes faciliten o obstaculitzen el desenvolupament del programa?; quina és la tipologia de participants amb la qual el programa és més eficaç?; quin impacte ha tingut el programa?

Metodologia

La investigació avaluativa que es presenta segueix un disseny metodològic multimètode amb finalitat descriptiva comprensiva. Combina tècniques de recollida d'informació quantitativa (pretest i posttest) i qualitativa (entrevistes grupals amb el professorat implicat en la implementació del programa, el diari de camp del professorat, la carpeta d'aprenentatge de l'alumnat i un grup de discussió amb adolescents participants en el programa). La recerca ha volgut donar veu als i les adolescents, tant en el mateix desenvolupament del programa com en la seva avaluació, així com apropar el coneixement científic en prevenció de la violència de gènere en l'adolescència a la pràctica professional dels i les docents.

El programa GENER@T s'ha implementat i avaluat en quatre grups classe de segon curs de l'ESO de l'IES Caparrella (Lleida), en el marc de l'assignatura Cultura i Valors Ètics, del curs acadèmic 2016-2017. Dels quatre grups classe, dos s'han desenvolupat en català i els altres dos en llengua estrangera (anglès). Els grups classe constituïts en anglès corresponen a aquell alumnat amb un nivell acadèmic més elevat i un domini superior de la llengua estrangera.

Descripció dels participants

Hi han participat un total de 62 adolescents, d'entre 12 i 14 anys, de segon curs de l'ESO. La distribució per gèneres ha estat gairebé equitativa (55% noies i 45% nois). L'alumnat participant es distribueix en quatre grups: grup 1, 21 persones (34%); grup 2, 19 (31%); grup 3, 10 (16%), i grup 4, 12 (19%). Els grups 1 i 2 presenten un nivell més alt en rendiment acadèmic respecte a la resta.

L'avaluació del programa ha seguit un disseny multi-mètode amb finalitat descriptiva- comprensiva que ha combinat estratègies d'avaluació quantitatives i qualitatives.

En l'estudi han participat 62 adolescents, d'entre 12 i 14 anys, d'un centre públic d'educació secundària de Lleida.

desarrollo de las sesiones con la explicación de todas las actividades propuestas (objetivos, contenidos, técnicas y recursos necesarios). El programa es una propuesta innovadora, ya que se basa en la complementariedad de enfoques de riesgo y de protección, por su estructura, así como en el uso de recursos multimedia, tanto para el desarrollo del programa como para su evaluación. A su vez, ofrece herramientas y estrategias para desarrollar una acción preventiva en violencia de género desde una visión holística, incorporando tanto la dimensión cognitiva como la actitudinal-emocional y la comportamental.

Objetivos y premisas de trabajo

El objetivo de este monográfico es presentar los resultados de un proceso de investigación evaluativa basado en evidencias. Esta investigación ha tenido dos objetivos generales:

1. Valorar el impacto del programa GENER@T.
2. Identificar criterios de buenas prácticas para el desarrollo de acciones preventivas en violencia de género en la adolescencia.

Durante las siguientes páginas, queremos dar respuesta a las premisas de trabajo que han guiado la investigación: ¿qué aspectos facilitan u obstaculizan el desarrollo del programa?; ¿cuál es la tipología de participantes con la que el programa es más eficaz?; ¿qué impacto ha tenido el programa?

Metodología

La investigación evaluativa que se presenta sigue un diseño metodológico multimétodo con finalidad descriptivo-comprensiva. Combina técnicas de recogida de información cuantitativa (pretest y postest) y cualitativa (entrevistas grupales con el profesorado implicado en la implementación del programa, el diario de campo del profesorado, la carpeta de aprendizaje del alumnado y un grupo de discusión con adolescentes participantes en el programa). La investigación ha querido dar voz a los y las adolescentes, tanto en el propio desarrollo del programa como en su evaluación, así como acercar el conocimiento científico sobre prevención de la violencia de género en la adolescencia a la práctica profesional de los y las docentes.

El programa GENER@T se ha implementado y evaluado en cuatro grupos clase de segundo curso de la ESO del IES Caparrella (Lleida), en el marco de la asignatura Cultura y Valores Éticos del curso académico 2016-2017. De los cuatro grupos clase, dos se han desarrollado en catalán y los otros dos en lengua extranjera (inglés). Los grupos clase constituidos en inglés corresponden a aquel alumnado con un nivel académico más elevado y mayor dominio de la lengua extranjera.

Descripción de los participantes

Han participado un total de 62 adolescentes de entre 12 y 14 años, de segundo curso de la ESO. La distribución por géneros ha sido casi equitativa (55 % chicas y 45 % chicos). El alumnado participante se distribuye en cuatro grupos: grupo 1, 21 personas (34 %); grupo 2, 19 (31 %); grupo 3, 10 (16 %); y grupo 4, 12 (19 %). Los grupos 1 y 2 presentan un nivel más alto en rendimiento académico respecto al resto.

running the programme and for its evaluation. In turn, it offers tools and strategies to undertake preventive action in dating violence from a holistic viewpoint, including both the cognitive dimension and the attitudinal-emotional and behavioural dimensions.

Working aims and premises

The aim of this monographic is to present the results of evidence-based evaluation research. This research had two general aims:

1. To rate the impact of the GENER@T Programme.
2. To identify good practice criteria for undertaking preventive actions in dating violence in adolescence.

Over the following pages, we aim to provide an answer to the following working premises that have guided the research: What aspects aid or hinder running the programme? What type of participant has shown to be most effective with it? What impact has the programme had?

Methodology

The evaluation research presented follows a multi-method methodological design with a descriptive-comprehensive aim. It combines quantitative information gathering techniques (pretest and postest) as well as qualitative (group interviews with the teaching staff involved in implementing the programme, the teachers' field diaries, the students' portfolio and a focus group with adolescents taking part in the programme). The research aims to give voice to adolescents, both in the running of the programme and in its evaluation, and to bring scientific knowledge of the prevention of dating violence in adolescence into the professional practice of teachers.

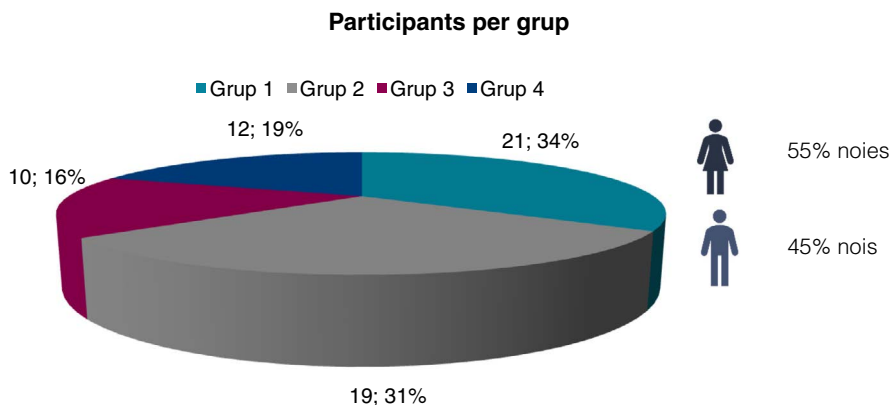
The GENER@T Programme has been implemented and evaluated in four second-year ESO (compulsory secondary education) class groups at IES Caparrella secondary school (Lleida), as part of the Culture and Ethical Values subject in the 2016-2017 academic year. Out of the four groups in the programme, two were held in Catalan and the other two in a foreign language (English). The class groups formed in English were of students with a higher academic level and greater command of the foreign language.

Description of the participants

A total of 62 adolescents aged between 12 and 14, in the second year of ESO, took part in it. Distribution by gender was almost equal (55% girls and 45% boys). The students were divided into four groups: Group 1 with 21 people (34%); Group 2 with 19 (31%); Group 3 with 10 (16%); and Group 4 with 12 (19%). Groups 1 and 2 displayed a higher level than the others in terms of academic performance.

The implementation of the programme saw the participation of five teachers with over thirteen years' experience in secondary education and with diverse specialisations. The teachers coincided as tutors on the Culture and Ethical Values subject, where the pilot implementation of the programme was carried

En la implementació del programa hi han participat cinc docents amb més de tretze anys d'experiència en educació secundària i d'especialitats diverses. Els i les docents coincideixen com a tutors en la matèria Cultura i Valors Ètics, en què s'ha desenvolupat la implementació pilot del programa. En un dels grups hi han participat dos docents a causa de la substitució d'un d'ells a mig curs per motius aliens al programa.

Gràfic 1. Distribució dels participants per grup classe.

Resultats

Les aportacions del professorat i dels i les adolescents participants en la implantació i avaluació del programa GENER@T permetran donar llum a alguns ues per a futures implementacions del programa i el disseny de noves accions preventives sobre violència de gènere en l'àmbit educatiu formal.

1. Quins aspectes faciliten o obstaculitzen el desenvolupament del programa?

a. Facilitadors

- **Previsió i organització d'espais** adequats per al desenvolupament del programa

L'organització del programa dins les dinàmiques del centre i els espais amb disponibilitat d'accés a ordinadors i Internet ha estat una qüestió de logística fàcil d'assumir.

L'organització dels espais i del mateix programa dins del desenvolupament de l'escola ha estat fàcil d'articular. Ho hem concentrat. Tots tenim la classe (programa) el mateix dia a la mateixa hora. És a dir que si un divendres és festa tots anem al mateix ritme i això és bo. I en l'àmbit de recursos, tenim les quatre aules d'informàtica ocupades a aquella hora (E4). Entrevista grupal professorat

- Coneixement del programa
Per a la realització d'aquest programa és important la seva **planificació prèvia**, conèixer-ne el contingut i les activitats previstes, que el professorat es faci seu el programa.
- Formació dels i les docents
Es valora com a molt necessària la sessió de **formació** de professorat: contingut del programa, estructura, instruments d'avaluació del programa i evidències avaluatives de l'alumnat.

La formació i sensibilització del professorat en matèria de prevenció de la violència de gènere en parelles adolescents és un element imprescindible.

En la implementació del programa han participat cinc docents amb més de tretze anys d'experiència en educació secundària i especialitat diversa. Els i les docents coincideixen com a tutors en la matèria Cultura i Valors Ètics, on s'ha desenvolupat la implementació pilot del programa. En un dels grups han participat dos docents per substitució de l'un d'ells a mitja de curs per motius aliens al programa.

out. In one of the groups, two teachers took part due to the substitution of one of them halfway through the course for external reasons to the programme.

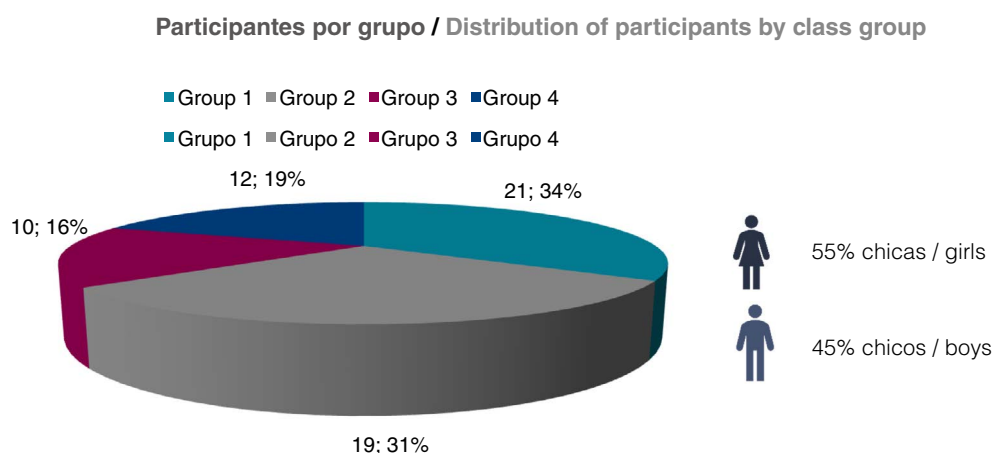

Gráfico 1. Distribución de los participantes por grupo clase / Graph 1. Distribution of participants by class group.

Resultados

Las aportaciones del profesorado y de los y las adolescentes participantes en la implantación y evaluación del programa GENER@T permitirán dar luz a algunos de los interrogantes que han guiado el estudio evaluativo. La finalidad última de esta investigación es facilitar elementos de buenas prácticas para futuras implementaciones del programa y el diseño de nuevas acciones preventivas sobre violencia de género en el ámbito educativo formal.

1. ¿Qué aspectos facilitan u obstaculizan el desarrollo del programa?

a. Facilitadores

- **Previsión y organización de espacios** adecuados para el desarrollo del programa

La organización del programa dentro de las dinámicas del centro y los espacios con disponibilidad de acceso a ordenadores e internet ha sido una cuestión de logística fácil de asumir.

La organización de los espacios y del mismo programa dentro del desarrollo de la escuela ha sido fácil de articular. Lo hemos concentrado. Todos hemos tenido la clase (programa) el mismo día a la misma hora. Es decir, que si un viernes es festivo todos vamos al mismo ritmo y eso es bueno. Y en el ámbito de recursos, tenemos las cuatro aulas de informática ocupadas a esa hora (E4). Entrevista grupal profesorado

- Conocimiento del programa
Para la realización de este programa es importante su **planificación previa**, conocer el contenido y las actividades previstas, que el profesorado se haga suyo el programa.
- Formación de los y las docentes
Se valora como muy necesaria la sesión de **formación** del profesorado: contenido del programa, estructura,

Results

The contributions of the teachers and adolescents taking part in the implementation and evaluation of the GENER@T Programme will bring to light some of the questions that have guided the evaluation study. The final aim of this research is to provide schools with tools of good practices for future implementations of the programme and the design of new preventive actions in dating violence in the formal educational sphere.

1. What aspects facilitate or hinder running the programme properly?

a. Facilitators

- **Planning and organisation of suitable spaces** to run the programme

Organising the programme within the dynamics of the school and of the spaces with computer and internet access was an easy logistical issue to take on.

Organising the spaces and the programme itself within the work of the school was easy to put in place. We concentrated it. We all had the class (programme) on the same day at the same time. In other words, if a Friday's a holiday, we all go at the same pace, and that's good. In terms of resources, we have the four IT classrooms busy at that time (E4). Group interview with teachers

- Knowledge of the programme
Prior planning, knowing the content and the scheduled activities, and for the teachers to make the programme their own, are important when running the programme.
- Teacher training
The teacher **training** session is regarded as being very necessary: programme content, structure, programme evaluation instruments and student evaluation evidence.

- Treball en equip docent
Es valora de manera positiva la necessitat **d'organitzar-se com a equip docent i preparar les sessions** (fent adaptacions a cada grup classe) de manera conjunta. En algunes ocasions l'equip docent s'ha vist "encotillats" en el programa per no fer-ne adaptacions que poguessin distorsionar-ne l'avaluació pilot.

Doncs a mesura que t'ho has anat llegint, que t'ho has anat preparant, doncs és veritat que està molt conduït, i també amb la llibertat, i això m'ho he après, de fer el que he pogut o m'ha convingut amb la classe. M'explico? Però t'has de preparar (E2). Entrevista grupal professorat

En una sessió em vaig apuntar, va sortir una proposta d'ells molt interessant, em vaig apuntar aquí: que els Mossos vinguin i expliquin situacions que han viscut relacionades amb abusos. Això va sortir d'ells (E3). Entrevista grupal professorat

- Metodologia del programa: grupal, dinàmica i participativa

La metodologia del programa (grupal, dinàmica i participativa), en la qual l'alumnat ha liderat el seu propi aprenentatge, ha estat un element valorat positivament. Tant el professorat com l'alumnat consideren que la tipologia d'activitats (treballs de recerca, aprenentatge entre iguals, recerca d'informació a Internet, visionament de vídeos, jocs de rol, etc.) ha estat adequada i motivadora per a l'alumnat.

Cal destacar com **l'alumnat ha vivenciat els efectes positius de la metodologia del programa** en el grup classe. Reconeixen que la metodologia del programa ha motivat una part dels companys i companyes de classe que habitualment no participen en la resta d'assignatures.

Hi ha companys "passotes" sempre i aquí també, però és veritat que la manera de fer el programa ha aconseguit la implicació de molts de nosaltres (...), a mi és el que em passa. No faig res, però en aquesta classe, sí (E3). Grup de discussió adolescents

Sí, és l'única que he aprovat (E5). Grup de discussió adolescents

Quant als elements a millorar en el terreny metodològic, però alhora vinculat a l'alt nivell de satisfacció amb el programa, l'alumnat apunta que algunes activitats han estat molt curtes, i manifesten que els agradaria profunditzar més alguns temes de determinades sessions, com, per exemple, en el de tipologies de violència i els estereotips. A més, han indicat que els hauria agradat poder veure més vídeos, i que el tema del web s'hauria de repensar des d'una perspectiva metodològica.

El programa s'ha quedat curt, potser s'hauria de treballar una mica més els tipus de violència (E5).

I els estereotips. El que diuen que els homes són més forts i les dones més dèbils... (E3). Quan ho van dir, que faríem els dos mesos, se'ns va fer una mica llarg, però a mesura que ho hem anat fent, jo podria estar fent-ho els tres trimestres (E3). Grup de discussió adolescents

- Activitats del programa: participatives i amb suport audiovisual

L'alumnat mostra un alt nivell de satisfacció amb les activitats desenvolupades en el programa. Destaquen, com a aspectes positius, alguns elements de la mateixa metodologia, com ara les **tècniques didàctiques**

La metodologia del programa (grupal, dinàmica i participativa) ha estat un element motivador i destacat per part del professorat i de l'alumnat.

instrumentos de evaluación del programa y evidencias evaluativas del alumnado.

- Trabajo en equipo docente
Se valora de forma positiva la necesidad de **organizarse como equipo docente y preparar las sesiones** (realizando adaptaciones a cada grupo clase) de manera conjunta. En algunas ocasiones, durante la implementación del programa, el equipo docente se ha visto “encorsetado” y limitado por no realizar adaptaciones que pudiesen distorsionar su evaluación piloto.

Pues a medida que te lo has leído, que te lo has preparado, pues es verdad que está muy conducido, y también con la libertad, y eso me lo he aprendido, de hacer lo que he podido o me ha convenido con la clase. ¿Me explico?. Pero te tienes que preparar (E2). Entrevista grupal profesorado

En una sesión me apunté, surgió una propuesta de ellos muy interesante, me apunté aquí: que los Mossos vengan y expliquen situaciones que han vivido relacionadas con abusos. Eso salió de ellos (E3). Entrevista grupal profesorado

- Metodología del programa: grupal, dinámica y participativa

La metodología del programa (grupal, dinámica y participativa), en la que el alumnado ha liderado su propio aprendizaje, ha sido un elemento valorado positivamente. Tanto el profesorado como el alumnado consideran que la tipología de actividades (trabajos de investigación, aprendizaje entre iguales, búsqueda de información en internet, visualización de vídeos, juego de rol, etc.) ha sido adecuada y motivadora para el alumnado. Hay que destacar cómo **el alumnado ha vivenciado los efectos positivos de la metodología del programa** en el grupo clase. Reconocen que la metodología del programa ha motivado a una parte de los compañeros y compañeras de clase que habitualmente no participan en el resto de las asignaturas.

Hay compañeros “pasotas” siempre y aquí también, pero es verdad que la forma de hacer el programa ha conseguido la implicación de muchos de nosotros (...), a mí es lo que me pasa. No hago nada, pero en esta clase, sí (E3). Grupo de discusión adolescentes

Sí, es la única que he aprobado (E5). Grupo de discusión adolescentes

En cuanto a los elementos que hay que mejorar en el terreno metodológico, pero a la vez vinculados al alto nivel de satisfacción con el programa, el alumnado apunta que algunas actividades han sido muy cortas, y manifiestan que les gustaría profundizar más en algunos temas de determinadas sesiones, como, por ejemplo, en el de tipologías de violencia y los estereotipos. Además, han indicado que les habría gustado poder ver más vídeos, y que el tema de la web se debería repensar a nivel metodológico.

El programa se ha quedado corto, igual se debería trabajar un poco más los tipos de violencia (E5).

Grupo de discusión adolescentes

Y los estereotipos. Lo que dicen que los hombres son más fuertes y las mujeres más débiles (...) Cuando dijeron que haríamos los dos meses se nos hizo un poco largo, pero a medida que lo hemos ido desarrollando, yo lo podría estar haciendo los tres trimestres (E3). Grupo de discusión adolescentes

- Teaching teamwork
The need to **be organised as a teaching team and prepare the sessions** (making adaptations to each class group) jointly is seen positively. On occasion, they have felt “straitjacketed” in the programme not to make adaptations that might distort its pilot evaluation.

Well, as you read it, as you prepare it, it's true to say it's very much led, and also with the freedom, which is something I learned, to do what I could or I've agreed with the class... Do you see what I mean? But you have to prepare (E2). Group interview with teachers

In one session, I noted down a very interesting proposal made by them, I noted it down here: the Mossos (Catalan police) should come in and talk about situations related to abuse that they've experienced. That came from them (E3). Group interview with teachers

- Programme methodology: group, dynamic and participative

The programme methodology (group, dynamic and participative), where the students led their own learning, was an element that was rated positively. Both teachers and students felt that the types of activity (research work, peer learning, internet information search, watching videos, role playing, etc.) were suitable and motivating for the students.

We should highlight how **the students experienced the positive effects of the programme methodology** in the class group. They recognised that the programme methodology motivated some classmates who do not usually participate in other subjects.

There are always classmates who “couldn't care less” and they are here too, but it's true to say that the way of doing the programme has got many of us involved (...), that's what happened with me. I don't do a thing, but I did in this class (E3). Yes, it's the only one I passed (E5). Adolescent focus group

In terms of the elements that need improving in the area of the methodology, yet also linked to the high level of satisfaction with the programme, the students noted that some activities were very short and they said that they would like to look more in depth at some topics in certain sessions, such as types of violence and stereotypes. They also indicated that they would have liked to be able to see more videos, and that the website issue should be looked at again at a methodological level.

The programme was too short, it should have looked a bit more at the types of violence (E5). And stereotypes. What they say about men being stronger and women being weaker... (E3). When they said we'd do it for two months, it seemed a bit long, but as we were doing it, I could have spent all three terms doing it (E3). Adolescent focus group

- Programme activities: participative and with audiovisual support

The students showed a high level of satisfaction with the activities covered in the programme. As positive aspects, they highlighted some of the elements of the methodology itself, such as the following **teaching techniques: activities with audiovisual support** (videos, songs,

següents: les **activitats amb suport audiovisual** (vídeos, cançons, històries animades...) i les **activitats amb un nivell de participació elevat** (joc de rol o treballar el web). Aquests recursos docents per desenvolupar el programa han estat motivadors i facilitadors per al seu propi desenvolupament i per a la consecució dels objectius d'aprenentatge.

- Recursos avaluatius: carpeta d'aprenentatge i activitats de reflexió

Dels diferents **recursos avaluatius del programa**, assenyalen la seva **satisfacció** amb la tasca vinculada a la **carpeta d'aprenentatge i a les activitats de reflexió** (poder-les treballar a casa amb més intimitat i possibilitar, així, continuar treballant la temàtica). En aquest sentit, les aportacions de l'alumnat participant coincideixen amb la percepció del professorat sobre la satisfacció amb la metodologia del programa.

Hi ha sessions que els van agradar molt, per exemple, la sessió de les cançons (E1). Entrevista grupal professorat

Les activitats de cançons i vídeos m'han agradat molt (E1). Veure vídeos reals impacta molt (E1). I les miniobres de teatre (E5). També el fet d'haver de cercar informació als webs (E3). Grup de discussió adolescents

El treball de reflexió a partir de les activitats és necessari (E1) (E3). A mi no m'ha ajudat a reflexionar més (E4). Això ajuda depenent de la persona (...), si hi ha gent que no et coneix i hi vas una vegada, no tinc vergonya perquè sols em veurà una vegada (E4). Grup de discussió adolescents

El professorat ha assenyalat que **disposar d'una guia d'avaluació docent** per avaluar les produccions de l'alumnat en el marc del programa GENER@T **ha estat molt positiu** per facilitar-los la tasca docent. El programa, inicialment, en preveia l'avaluació en termes de resultats, però atès que s'aplicava en el marc d'una assignatura i que l'alumnat havia de disposar d'una nota avaluativa del seu aprenentatge a final de cada trimestre, es va elaborar una guia d'avaluació docent¹ de les evidències del programa *ad hoc* (Mateos, Llanes, Urrea & Izquierdo, 2018). Aquest recurs docent ha estat un element facilitador per a la implementació del programa i per a l'avaluació de l'alumnat.

- **Motivació pel programa i per a la seva continuïtat**

L'equip docent ha expressat el seu desig de continuar amb la implementació del programa en altres grups. Assenyalen que l'experiència d'aquest curs ha estat fonamental per poder millorar-ne l'aplicació en un futur i ajustar-lo més al seu alumnat.

Els nois s'adonen que tots som iguals i s'ha de tractar per igual un noi i una noia. Crec que el programa es continuarà fent, potser més curt, però no sabem en quin curs (E1). Entrevista grupal professorat

L'alumnat ha reflexionat i s'ha format una opinió pròpia, i té recursos per anar a buscar ajuda si la necessita o ajudar un amic si ho creu convenient. L'alumnat pot expressar més fàcilment les seves opinions, els seus punts de vista, els seus arguments. Crec que s'ha creat un espai per abordar

Tant el professorat com l'alumnat ha expressat la seva satisfacció amb el programa i han demanat la continuïtat i la incorporació del programa en el currículum del centre. Aquesta acció permet la cristal·lització del programa i dels canvis que aquest produeix.

1. Guia d'avaluació disponible en accés obert a <<http://hdl.handle.net/2445/122220>>.

- Actividades del programa: participativas y con soporte audiovisual
El alumnado muestra un alto nivel de satisfacción con las actividades desarrolladas en el programa. Destacan como aspectos positivos algunos elementos de la propia metodología, como las siguientes **técnicas didácticas: actividades con soporte audiovisual** (vídeos, canciones, historias animadas...) y **actividades con un nivel de participación elevada** (juego de rol o trabajar en la web). Estos recursos docentes para desarrollar el programa han sido motivadores y facilitadores para su propio desarrollo y para la consecución de objetivos de aprendizaje.

- Recursos evaluativos: carpeta de aprendizaje y actividades de reflexión
De los diferentes **recursos evaluativos del programa**, señalan su **satisfacción** con la tarea vinculada a la **carpeta de aprendizaje** y a las **actividades de reflexión** (poderlas trabajar en casa con más intimidad y posibilitar así poder continuar trabajando la temática). En este sentido, las aportaciones del alumnado participante coinciden con la percepción del profesorado sobre la satisfacción con la metodología del programa.

Hay sesiones que les gustaron mucho, por ejemplo, la sesión de las canciones (E1). Entrevista grupal profesorado

*Las actividades de canciones y vídeos me han gustado mucho (E1). Ver vídeos reales me ha impactado mucho (E1). Y las miniobras de teatro (E5). También el hecho de tener que buscar información en webs (E3). Grupo de discusión adolescentes
El trabajo de reflexión a partir de las actividades es necesario (E1) (E3). A mí no me ha ayudado a reflexionar más (E4). Eso me ayuda dependiendo de la persona (...), si hay gente que no te conoce y vas una vez, no tengo vergüenza porque solo me verá una vez (E4). Grupo de discusión adolescentes*

El profesorado ha señalado que **disponer de una guía de evaluación docente** para evaluar las producciones del alumnado en el marco del programa GENER@T **ha sido muy positivo** para facilitar su tarea docente. El programa, inicialmente, contemplaba su evaluación en términos de resultados, pero dado que se aplicaba en el marco de una asignatura y que el alumnado requería disponer de una nota evaluativa de su aprendizaje al final de cada trimestre, se elaboró una guía de evaluación docente¹ de las evidencias del programa *ad hoc* (Mateos, Llanes, Urrea & Izquierdo, 2018). Este recurso docente ha sido un elemento facilitador para la implementación del programa y la evaluación del alumnado.

- **Motivación por el programa y para su continuidad**
El equipo docente ha expresado su deseo de continuar con la implementación del programa en otros grupos. Señalan que la experiencia de este curso ha sido fundamental para poder mejorar su aplicación en un futuro y ajustarlo más a su alumnado.

Los chicos se dan cuenta de que todos somos iguales y de que se debe tratar por igual a un chico que a una chica. Creo que el programa se seguirá haciendo, a lo mejor más corto, pero no sabemos

animated stories, etc.) and **activities with a high level of participation** (role playing or working on the Internet). These teaching resources for running the programme were motivating and facilitators of their own development and for achieving the learning aims.

- Evaluation resources: portfolio and reflection activities
Of the various **evaluation resources on the programme**, they noted their **satisfaction** with the task linked to the portfolio and the **reflection activities** (being able to work on them at home in more privacy and so being able to carry on working on the subject). To this effect, the contributions of the participating students coincide with the teachers' perception of the satisfaction with the programme methodology.

*There are sessions they liked a lot, such as the songs session (E1). Group interview with teachers
I liked the songs and videos activities a lot (E1). Watching real videos had a big impact on me (E1). And the mini-dramas (E5). Also the fact of having to search for information on websites (E3). Adolescent focus group*

The reflection work based on activities is necessary (E1) (E3). It didn't help me reflect more (E4). That helps me depending on the person (...), if there are people who don't know you and you go once, I'm not embarrassed because they'll only see me once (E4). Adolescent focus group

The teachers noted that **having a teaching assessment guide** for assessing the students' production on the GENER@T Programme **was very positive** in aiding their teaching task. Initially, the programme considered its evaluation in terms of results, but as it was applied as part of a subject and the fact that students needed to have an assessment mark for their learning at the end of every term, a teaching assessment guide was produced¹ of the evidence of the programme *ad hoc* (Mateos, Llanes, Urrea & Izquierdo, 2018). This teaching resource facilitated the implementation of the programme and the students' assessment.

- **Motivation for the programme** and with its continuation
The teaching staff expressed their wish to continue with the implementation of the programme in other groups. They stated that the experience of this academic year was essential in being able to improve its application in the future and adapt it more to their students.

The boys have realised that we are all equal and that boys should be treated the same as girls. I think the programme will continue, perhaps shorter, but we don't know in what academic year (E1). Group interview with teachers

The students have reflected and formed their own opinions, and they have the resources to seek help if they need it or help a friend if they think it's appropriate. The students can express their opinions, viewpoints, arguments more easily. I think a space has been created to tackle a subject that could be seen as "taboo" by students who have witnessed cases of dating violence. I understand that one of the most evident effects of the course

1. Guía de evaluación disponible en acceso abierto en <<http://hdl.handle.net/2445/122220>>.

1. Assessment guide available in open access at <<http://hdl.handle.net/2445/122220>>.

una temàtica que podria ser considerada "tabú" per alumnes que han vist de prop casos de violència de gènere. Entenc que un dels efectes més evidents del curs és la prevenció de la violència de gènere (E3). Entrevista grupal professorat

b. Obstaculitzadors

Com a **elements obstaculitzadors** per al desenvolupament del programa, el professorat n'assenyala bàsicament dos: la seva durada (element de controvèrsia entre l'alumnat i el professorat) i la necessitat d'adaptació a cada grup classe:

- Durada del programa: 24 sessions
Respecte a la durada del programa, es té una percepció contradictòria entre l'alumnat i el professorat. El professorat valora que realitzar les 24 sessions pot resultar una tasca repetitiva en la temàtica; per contra, l'alumnat valora que 24 sessions es queden curtes. La percepció del professorat i la vivència de l'alumnat no van en consonància.

Destacaria que potser el tercer trimestre se'ns ha fet una mica costa amunt, ens va semblar una mica repetitiu (E2). Entrevista grupal professorat

El programa s'ha quedat curt, potser s'hauria de treballar una mica més els tipus de violència (E5). I els estereotips. El que diuen que els homes són més forts i les dones més dèbils... (E3). Quan ho van dir, que faríem els dos mesos, se'ns va fer una mica llarg, però a mesura que ho hem anat fent, jo podria estar fent-ho els tres trimestres (E3). Grup de discussió adolescents

- Estructuració de les sessions i necessitat d'adaptacions
Les sessions del programa estan molt estructurades i guiades, però, tot i així, el professorat assenyala la necessitat de fer algunes petites adaptacions per ajustar cada sessió a les particularitats del grup classe.

A l'aplicar el programa a nens de 2n d'ESO ens vam trobar que algunes activitats havien de ser més pautades. Per exemple, havent de buscar informació en unes pàgines es perdien, no sabien trobar-hi les respostes. Amb preguntes més directes això no passaria (E1). Entrevista grupal professorat

Algunes d'aquestes adaptacions són especialment necessàries en activitats com:

- Aquelles en les quals l'estudiantat ha d'aportar els seus propis arguments; encara no es troben en el procés maduratiu per fer-ho i sempre es reforcen en el que els professors i professores diuen.
- La cerca autònoma d'informació a Internet, la qual cosa requereix, per part del docent, tenir molt estructurada i planificada la sessió (què volem buscar, com, quins webs, etc.). Requereix pautes clares.
Alguns webs no eren adequats per a ells. En el sentit que eren massa complicats d'entendre, buscar-hi la informació... El vocabulari no estava al seu nivell... (E3). Entrevista grupal professorat
- Sortides del centre o treball de camp. Aquestes activitats són complicades de portar a la pràctica. El mateix programa, davant d'aquesta possible dificultat, ja planteja, per al desenvolupament d'aquesta activitat, una alternativa. En lloc de fer un treball de camp, el professorat pot convidar experts a la sessió del programa.
- El treball d'elaboració i disseny del web els resulta difícil, especialment si el professorat no domi-

El programa GENER@T, tot i presentar-se molt estructurat i guiat, requereix de petites adaptacions per adequar-se al grup classe on s'implementa.

en qué curso (E1). Entrevista grupal profesorado
El alumnado ha reflexionado y se ha formado una opinión propia, y tiene recursos para ir a buscar ayuda si la necesita o ayudar a un amigo si lo cree conveniente. El alumnado puede expresar más fácilmente sus opiniones, los puntos de vista, sus argumentos. Creo que se ha creado un espacio para abordar una temática que podría ser considerada "tabú" por alumnos que han visto de cerca casos de violencia de género. Entiendo que uno de los efectos más evidentes del curso es la prevención de la violencia de género (E3). Entrevista grupal profesorado

b. Obstaculizadores

Como **elementos obstaculizadores** para el desarrollo del programa, el profesorado señala básicamente dos: su duración (elemento de controversia entre el alumnado y profesorado) y la necesidad de adaptación a cada grupo clase:

- Duración del programa: 24 sesiones

Respecto a la duración del programa, se da una percepción contradictoria entre el alumnado y el profesorado. El profesorado valora que realizar las 24 sesiones puede resultar una tarea repetitiva en la temática; por el contrario, el alumnado valora que 24 sesiones se quedan cortas. La percepción del profesorado y la vivencia del alumnado no van en consonancia.

Destacaría que a lo mejor el tercer trimestre nos ha sido un poco difícil, nos pareció un poco repetitivo (E2). Entrevista grupal profesorado

El programa se ha quedado corto, igual se tendría que trabajar un poco más los tipos de violencia (E5). Y los estereotipos. Lo que dicen que los hombres son más fuertes y las mujeres más débiles... (E3). Grupo de discusión adolescentes

- Estructuración de las sesiones y necesidad de adaptaciones

Las sesiones del programa están muy estructuradas y guiadas, pero, aun así, el profesorado señala la necesidad de realizar algunas pequeñas adaptaciones para ajustar cada sesión a las particularidades del grupo clase.

Al aplicar el programa a niños de 2.º de ESO nos encontramos que algunas actividades tenían que ser más pautadas. Por ejemplo, se perdían al buscar información en unas páginas, no sabían encontrar las respuestas... Con preguntas más directas eso no pasaría (E1). Entrevista grupal profesorado

Algunas de estas adaptaciones son especialmente necesarias en actividades como:

- Aquellas en las que el estudiantado debe aportar sus propios argumentos, aunque no se encuentren en el proceso madurativo para hacerlo y siempre se refuercen en lo que los profesores y profesoras digan.
- La búsqueda autónoma de información en internet. Ello requiere, por parte del docente, tener muy estructurada y planificada la sesión (qué queremos buscar, cómo, qué webs, etc.). Requiere unas pautas claras.

Algunas webs no eran adecuadas para ellos. En el sentido de que eran demasiado complicadas de entender, buscar la información... El vocabulario no estaba a su nivel... (E3). Entrevista grupal profesorado

is the prevention of dating violence (E3). Group interview with teachers

b. Hindrances

As **hindrances** to running the programme, the teachers basically pointed out two: its length (element of controversy between students and teachers) and the need for adaptation to every class group:

- Length of the programme: 24 sessions

With regard to the length of the programme, there is a contradiction in perception between students and teachers. The teachers feel that doing 24 sessions can be a repetitive task in the subject; by contrast, the students feel that 24 sessions is too little. The perception of the teachers and the experience of the students do not coincide.

I would highlight that perhaps the third term was a bit difficult; it seemed to us to be a bit repetitive (E2). Group interview with teachers

The programme was too short, it should have looked a bit more at the types of violence (E5). And stereotypes. What they say about men being stronger and women being weaker... (E3). Adolescent focus group

- Structuring the sessions and need for adaptations

The programme sessions are highly structured and guided, but even so, the teachers note the need to make some small adaptations to adjust each session to the particularities of the class group.

By applying the programme to second-year ESO children, we found that some activities had to be more controlled. For example, they got lost searching for information on some websites; they weren't able to find the answers... With more direct questions, that wouldn't happen (E1). Group interview with teachers

Some of these adaptations are especially necessary in activities such as:

- Where the students have to give their own arguments, even though they are not yet in the maturation process to do so and they always reinforce themselves by what the teachers say.
- Independent information search on the Internet. This calls for the teacher to structure and plan the session a lot (what we want to find, how, what websites, etc.). It requires clear guidelines.
Some websites weren't suitable for them. In the sense that they were too complicated to understand, to search for information... The vocabulary wasn't at their level... (E3). Group interview with teachers
- Excursions from the school or field work. These activities are complicated to do. In the light of this difficulty, the programme itself offers an alternative for doing the activity. Instead of doing field work, the teachers can invite experts to the programme session.
- They find the work of creating and designing the website difficult, especially if the teachers do not master how to create one. To sort it out, the teachers themselves helped them to do it: in future implementations, it requires coordination with the Technology subject so that this part of creating and updating the website could be done collaboratively between the two subjects.

na com fer-ne un. Davant d'aquesta dificultat, el professorat mateix va donar-hi la resposta: cal, en properes implementacions, coordinar el programa amb l'assignatura de Tecnologia; així, aquesta part de creació i actualització del web es podria fer de manera col·laborativa entre ambdues assignatures.

- Perfil específic dels i les docents

El professorat valora que per implementar el programa cal tenir un **perfil determinat**: docent amb experiència (sènior); que no participi en altres matèries en les quals participa l'alumnat implicat en el programa (sobre aquest criteri l'alumnat no hi està d'acord); motivat, flexible, i amb competències transversals i habilitats per motivar la participació sense envair la intimitat de l'alumnat; etc.

Això, i mira, perquè portem anys a l'escola... Per exemple, això m'agafa fa quinze anys, nova i en una escola nova, potser hauria dit... Però tenim els recursos!... Nosaltres tenim estratègies. Hi portem molts anys, coneixem la canalla de l'escola i això ens permet treballar amb ells certs temes (E3). Entrevista grupal professorat

Que el professor sigui de confiança no afecta a l'hora de parlar o participar més (tots). Grup de discussió adolescents

Aquest perfil no està estipulat en el disseny del programa, però consideren que, si es dona un equip docent amb aquestes característiques per liderar-lo, la seva possibilitat d'èxit es veuria incrementada.

- Falta de visibilitat del projecte al centre

La direcció ha estat informada en tot moment de l'experiència pilot del programa però no s'ha socialitzat l'experiència dintre del propi centre:

Ho haurem de valorar a mitjà termini. Potser si l'acció —el programa— abraçés tots els grups de l'ESO... Potser caldria fer-lo més visible a la resta, amb una jornada sobre el tema, exposició temporal, en sessions tutorial, etc. Aleshores potser sí que podríem valorar-ne l'impacte al centre. Crec, sincerament, que el que hem parlat a classe, s'ha quedat a classe..., al si del grup (E5). Entrevista grupal professorat

- Falta d'interès pel projecte des de les famílies

El professorat assenyala que els pares i mares no han demanat cap tipus d'informació sobre el programa, tot i que s'ha informat del projecte. És una qüestió que valoren com a element al voltant del qual cal reflexionar.

En les tutories de pares, ningú m'ha demanat informació sobre aquest curs. En les sessions de treball setmanals dels tutors, no recordo cap comentari respecte al programa. Són dades significatives? (E5). Entrevista grupal professorat

Per incrementar l'impacte del programa cal introduir elements de millora relatius a la visibilitat del programa entre la comunitat educativa

2. Quina és la tipologia de participants amb la qual el programa és més eficaç?

- Nivell maduratiu de l'alumnat

En relació amb l'edat dels estudiants (2n d'ESO) que han participat en l'aplicació del programa, el professorat ha assenyalat dues realitats que cal tenir presents en futures aplicacions. Per una banda, més que l'edat de l'alumnat, caldria considerar-ne el nivell maduratiu. L'alumnat amb **nivell maduratiu superior aprofita** més les activitats del programa.

- Salidas del centro o trabajo de campo. Estas actividades son complicadas de desarrollar. El propio programa, ante esta posible dificultad, ya plantea, para el desarrollo de la actividad, su alternativa. En lugar de hacer un trabajo de campo, el profesorado puede invitar a personas expertas a la sesión del programa.
- El trabajo de elaboración y diseño de la web les resulta difícil, especialmente si el profesorado no domina cómo hacerlo. Ante esta dificultad, el propio profesorado dio la respuesta: se requiere, en próximas implementaciones, coordinar el programa con la asignatura de Tecnología, de modo que esta parte de creación y actualización de la web se podría hacer de forma colaborativa entre ambas asignaturas.
- Perfil específico de los y las docentes

El profesorado valora que para implementar el programa hay que tener un **perfil determinado**: docente con experiencia (sénior); que no participe en otras materias en las que participa el alumnado implicado en el programa (sobre este criterio el alumnado está en desacuerdo); motivado, flexible, y con competencias transversales y habilidades para motivar la participación sin invadir la intimidad del alumnado; etc.

Eso, y mira, porque llevamos años en la escuela... Por ejemplo, eso me coge hace quince años, nueva y en una escuela nueva, a lo mejor hubiera dicho... ¡Pero tenemos los recursos!... Nosotros tenemos estrategias. Llevamos muchos años, conocemos a los niños de la escuela y nos permite trabajar con ellos ciertos temas (E3). Entrevista grupal profesorado

Que el profesor sea de confianza no afecta al hablar o participar más (todos). Grupo de discusión adolescentes

Este perfil no está estipulado en el diseño del programa, pero consideran que, si se da un equipo docente con estas características para liderar el programa, su posibilidad de éxito se vería incrementada.
- Falta de visibilidad del proyecto en el centro

La dirección ha sido informada en todo momento de la experiencia piloto del programa, pero no se ha socializado la experiencia dentro del propio centro:

Lo tendremos que valorar a medio plazo. A lo mejor si la acción —el programa— abarcase todos los grupos de la ESO... A lo mejor sería necesario hacerlo más visible al resto, con una jornada sobre el tema, exposición temporal, en sesiones tutoriales, etc. Entonces a lo mejor sí podríamos valorar el impacto en el centro. Creo, sinceramente, que lo que hemos hablado en clase se ha quedado en clase..., en el sí del grupo (E5). Entrevista grupal profesorado
- Falta de interés por el proyecto desde la familia

El profesorado señala que los padres y madres no han solicitado ninguna información sobre el programa, aunque se ha informado del proyecto. Es una cuestión que se valora como un elemento en torno al cual reflexionar.

En las tutorías de los padres, nadie me ha pedido información sobre este curso. En las sesiones de trabajo semanales de los tutores, no recuerdo ningún comentario respecto al programa. ¿Son datos significativos? (E5). Entrevista grupal profesorado
- Specific profile of the teachers

The teachers feel that to implement the programme, they should have a **specific profile**: experienced teacher (senior) who does not take part in other subjects in which the students involved in the programme take part (the students do not agree with this opinion); motivated, flexible, and with cross-curricular skills and abilities to motivate participation without invading the students' privacy, etc.

Yes, because we've been at the school for years... For example, if I got this fifteen years ago, new and in a new school, I might have said... We've got the resources!... We have strategies. We've been teaching for many years, we know the children in the school and this allows us to work on certain topics with them (E3). Group interview with teachers

The teacher being someone you know doesn't affect speaking or participating more (all). Adolescent focus group

This profile is not stipulated in the programme design, but they feel that if there was a teaching team with these characteristics to lead the programme, its possibility of success would be increased.
- Lack of visibility of the project in the school

The management has been informed at all times of the programme pilot experience, but it has not been socialised in the school itself:

We will have to evaluate it in the medium term. Perhaps if the action —the programme— embraced all the ESO groups... Perhaps it would be necessary to make it more visible to the rest, with a day on the topic, temporary exhibition, in tutorial sessions, etc. Then perhaps we could rate the impact in the school. I sincerely believe that what we spoke about in class has stayed in class..., in the group (E5). Group interview with teachers
- Lack of interest in the project by the families

The teachers note that parents have not asked for any information about the programme, even though they have been informed about it. It is an issue that is seen as an element that should be considered.

In tutorials with parents, no one has asked me for information about the course. In the tutors' weekly work sessions, I don't recall any comment regarding the programme. Are they significant data? (E5). Group interview with teachers

2. What is the type of participant with which the programme is most effective?

- Students' maturity level

With regard to the age of the students (2nd year of ESO) who took part in the application of the programme, the teachers noted two realities that should be remembered in future applications. On the one hand, rather than the students' age, it is their maturity level that should be considered. The ones with a **higher maturity level get more out of the programme activities**.
- Socio-demographic profile

In the same academic year, with the same age, we find boys and girls with very different social profiles, which can be summarised in two types of young people: the ones who are more advanced for their age due

- **Perfil sociodemogràfic**

En un mateix curs acadèmic, amb una mateixa edat, hi podem trobar nois i noies amb un perfil social molt diferent, la qual cosa pot sintetitzar-se en dos tipus de joves: aquells que estan més avançats a la seva edat per les seves experiències socials i familiars (més recorregut vital) i d'altres, més protegits pel seu entorn i amb menys experiències vitals (menys recorregut de vida). **Els de perfils socials amb més risc semblen més interessats en la temàtica i aprofiten més el programa.**

Podrien treure'n més el suc a mig curs de 3r. Però quan arriben a principis de 3r també no estan gaire centrats. A mitjans de 3r, una iniciació i treballar-ho a 4t, que és ja quan poden opinar, saben, han vist, ja comencen a "tontejar" molt més. Més "noviets", més "novietes", més cap aquí, més cap allà... (E3). Entrevista grupal professorat

Potser a Barcelona el perfil de l'alumnat és un, i aquí a Ponent és un altre. Jo, per exemple, tinc un company que està a les Borges i quan han fet un taller de sexualitat i tal, a 3r d'ESO concretament, ell, que és tutor, em deia: "Els meus alumnes tot això ja ho saben". Vull dir, aquests són molt precoços. Tens de tot. Suposo que el mateix taller de sexualitat o de drogues o el que sigui el fas en un mateix nivell a un altre centre i... pot passar (E4). Entrevista grupal professorat

Aquí hi ha aquesta diferència, per exemple,estic segur que la vivència d'alguns alumnes que tenim nosaltres, almenys al meu grup, que s'ha fet en castellà, es diferent a la vivència dels que l'han fet en anglès. El nivell acadèmic pot anar associat amb l'estatus social. Guaita, una de les últimes víctimes era una professora d'universitat... Però sí que... Per exemple, al grup que tinc jo hi ha gent potent de carrer (E2). Entrevista grupal professorat

3. Quin impacte ha tingut el programa?

- **La participació en les dinàmiques del programa** per part de l'alumnat ha estat molt elevada.
- **Alta participació i implicació de l'alumnat en les activitats avaluatives d'aprenentatge** del programa (preguntes de reflexió, carpeta d'aprenentatge, web i tests), així com la utilitat d'aquestes.

Perquè han reflexionat sobre temàtiques i situacions que els són properes, de les quals es parla, i que un dia podrien "patir" (E4). Entrevista grupal professorat

Aquest projecte ha estat una manera de treballar amb els estudiants un tema complicat, però necessari a la seva edat. Ha servit per despertar-los la curiositat sobre un tema que tenen a prop i els toca de molt a prop, una manera d'obrir-los els ulls. La seva comunicació no verbal ens ha mostrat que sabien de què els parlàvem, encara que potser que no en fossin conscients (E2). Entrevista grupal professorat

- **La llengua vehicular del programa** (català o anglès) ha estat un **element secundari**, no ha tingut incidència en el seu desenvolupament.

L'alumnat amb un perfil social de major risc ha estat més motivat i implicat en el programa.

2. ¿Cuál es la tipología de participantes con la que el programa es más eficaz?

- Nivel madurativo del alumnado
En relación con la edad de los estudiantes (2.º de ESO) que han participado en la aplicación del programa, el profesorado ha señalado dos realidades que hay que tener presentes en futuras aplicaciones. Por un lado, más que la edad del alumnado se debería considerar su nivel madurativo. Aquellos con **mayor nivel madurativo aprovechan más las actividades del programa**.
- Perfil sociodemográfico
En un mismo curso académico, con una misma edad, podemos encontrar chicos y chicas con un perfil social muy diferente, lo que puede sintetizarse en dos tipos de jóvenes: aquellos más avanzados a su edad por sus experiencias sociales y familiares (más recorrido vital) y otros, más protegidos por su entorno y con menos experiencias vitales (menos recorrido de vida). **Los de perfiles sociales de mayor riesgo parecen más interesados por la temática y aprovechan más el programa**.

Podrían sacar más partido a medio curso de 3.º (...) porque cuando llegan a principios de 3.º también no están muy centrados. A mediados de 3.º, una iniciación y trabajarlo en 4.º, que es cuando pueden opinar, saben, han visto, ya empiezan a tontear mucho más. Más novietes y novietas, más para aquí y para allá... (E3). Entrevista grupal profesorado

A lo mejor en Barcelona el perfil del alumnado es uno, y aquí en Ponent es otro. Yo, por ejemplo, tengo un compañero que está en Borges y cuando han hecho un taller de sexualidad y tal, en 3.º de ESO concretamente, él, que es tutor, me decía: "Mis alumnos todo eso ya lo saben". Quiero decir, estos son muy precoces. Tienes de todo. Supongo que el mismo taller de sexualidad o de drogas o lo que sea lo haces a un mismo nivel en otro centro y... puede pasar (E4). Entrevista grupal profesorado

Aquí hay esta diferencia, por ejemplo, estoy seguro de que la vivencia de algunos alumnos que tenemos nosotros, al menos en mi grupo, que se realiza en castellano, es diferente a la vivencia de los que hacen el grupo en inglés. El nivel académico puede ir asociado con estatus social. Mira, una de las últimas víctimas era una profesora de universidad... Pero sí que... Por ejemplo, en el grupo que tengo yo hay gente potente de calle (E2). Entrevista grupal profesorado

3. ¿Qué impacto ha tenido el programa?

- La **participación en las dinámicas del programa** por parte del alumnado ha sido muy elevada.
- **Alta participación e implicación del alumnado en las actividades evaluativas de aprendizaje** del programa (preguntas de reflexión, carpeta de aprendizaje, web y test), así como la utilidad de estas.

Porque han reflexionado sobre temáticas y situaciones que les son muy próximas, de las cuales se habla y que un día podrían "sufrir" (E4). Entrevista grupal profesorado

Este proyecto ha sido una forma de trabajar un tema con los estudiantes complicado pero necesaria a su edad. Ha sido útil para despertar en ellos

to their social and family experiences (more of a life journey) and others who are more protected by their environment and with less life experience (less of a life journey). **Those with social profiles of greater risk seem more interested in the subject and get more out of the programme.**

They could get more out of it halfway through the 3rd year... because when they come at the start of the 3rd year, they're not very centred. An initiation halfway through the 3rd year and work on it in the 4th, which is when they can have an opinion, they know, have seen, start to flirt a lot more. More boyfriends and girlfriends, more to and fro... (E3). Group interview with teachers

Perhaps in Barcelona, the student profile is one way, and here in the Ponent region it's another. I've got a colleague, for example, who's in Borges and when they've done a sexuality workshop and so on, in the 3rd year of ESO specifically, he's a tutor and he told me: "My students already know all that". I mean, they're very advanced. You get all sorts. I suppose you do the same sexuality or drugs or whatever workshop at the same level in another school and... it could happen (E4). Group interview with teachers

Here there's this difference, for example, I'm sure that the embarrassment of some elements that we have, at least in my group, by doing it in Spanish rather than doing it in English. The academic level may be associated with social status. Look, one of the last victims was a university lecturer... But it's true... For example, in the group I have, there are strong street people (E2). Group interview with teachers

3. What impact has the programme had?

- **Participation in the programme dynamics** by the students was very high.
- **High participation and involvement of the students in the programme's learning assessment activities** (reflection questions, learning folder, website and test), and the utility of these.

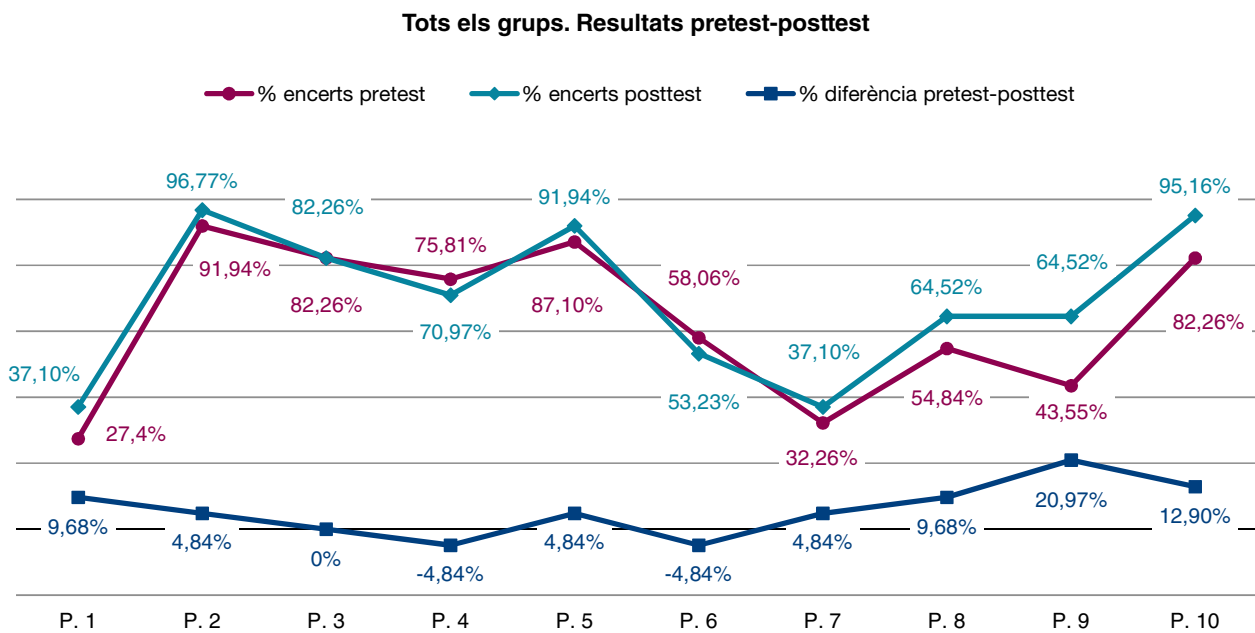
Because they've reflected on issues and situations that are very near to them, that they talk about and that they might "suffer" one day (E4). Group interview with teachers

The project has been a way of working on a topic with the students that is complicated but necessary at their age. It has been very useful to arouse curiosity in them in a subject that is close to them and that affects them very directly, a way of opening their eyes. The non-verbal communication showed us that they knew what they were being told, even though they maybe weren't aware of it (E2). Group interview with teachers

- The **working language of the programme** (Catalan or English) was a **secondary element**, it had no impact on its development.
- **Acquisition of new learning linked to the subject**. We were able to evaluate through the pretest and posttest (see instrument in Appendix 1), which were run at the start and finish of the programme. We were also able to compare these results with the adolescent focus group. The following are the most significant pretest and posttest results.

- **Adquisició de nous aprenentatges vinculats a la temàtica.** S'ha pogut avaluar a través del pretest i del posttest (vegeu-ne l'instrument en l'annex 1), que s'han dut a terme a l'inici i al final del programa. També s'han pogut contrastar aquests resultats amb el grup de discussió dels i les adolescents. Tot seguit, presentem els resultats més significatius del pretest i del posttest.

En primer lloc, es mostren els resultats del percentatge total d'encerts en el pretest i en el posttest del total de participants (gràfic 2) dels quatre grups. Aquest gràfic ens permet comparar els resultats entre tots dos moments, així com la dispersió que s'ha donat entre l'un i l'altre.

Gràfic 2. Resultats pretest-posttest.

Com es pot observar en el gràfic 2, hi ha hagut una millora (en les dades totals dels quatre grups) en set de les deu preguntes del test.² Les millores oscil·len entre un 4,84% i un 20,97%. S'observa que les preguntes que obtenien resultats més pobres en el pretest, malgrat la millora, continuen obtenint puntuacions més baixes que la resta, tret de la pregunta 9, que ha millorat substancialment: els seus encerts han augmentat en més del 20%. Concretament, tres preguntes han augmentat els encerts en un 4,84%; dues, en un 9,68%; una ha millorat en un 12,90%, i la novena ha millorat en un 20,97%. D'altra banda, la pregunta 3 s'ha mantingut igual en el nombre d'encerts. I les dues preguntes restants han empitjorat quant al nombre d'encerts en un 4,84% totes dues.

En línies generals, podem afirmar que el programa Gener@t té un resultat positiu sobre els adolescents. Per una banda, si es fa el recompte de dades per pregunta, aquestes demostren que en un 70% de les preguntes, els encerts milloren (gràfic 3). D'altra banda, si s'individualitzen les dades per alumne/alumna, es pot comprovar que hi ha un 50% de l'alumnat que millora en les respostes, un 26% que resta igual i un 24% que empitjora en el nombre d'encerts (gràfic 4).

L'estudi avaluatiu del programa, mitjançant el pretest-posttest, avala l'eficàcia d'aquest, especialment a nivell cognitiu.

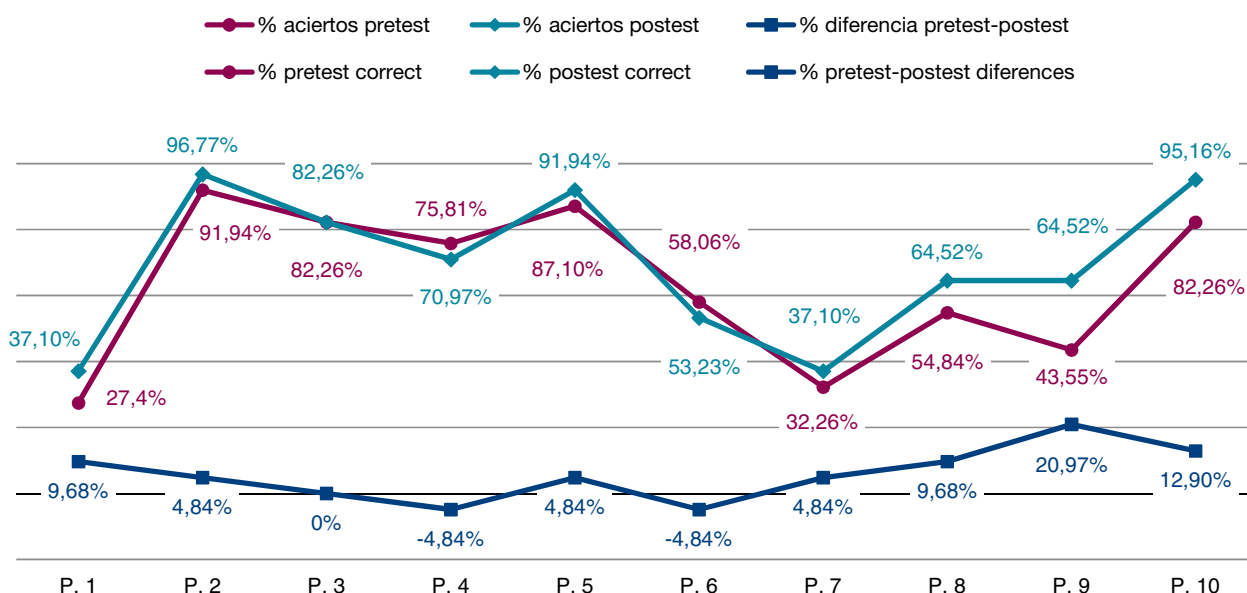
2. Milloren en el posttest en les preguntes: 1, 2, 5, 7, 8, 9 i 10. Poden consultar-se les preguntes en l'annex 1.

la curiosidad sobre un tema que tienen cerca y les toca muy de cerca, una forma de abrirles los ojos. La comunicación no verbal nos ha mostrado que sabían de lo que les hablaban, aunque puede ser que no fuesen conscientes de ello (E2). Entrevista grupal profesorado

In the first place, they show the results of the total percentage of correct answers in the pretest and posttest of the total number of participants (Graph 2) of the four groups. This graph enables us to compare the results between the two times, as well as the dispersion that has occurred between them.

- La **lengua vehicular del programa** (catalán o inglés) ha sido un **elemento secundario**, no ha tenido incidencia en su desarrollo.
- **Adquisición de nuevos aprendizajes vinculados a la temática.** Se ha podido evaluar mediante el pretest y postest (véase instrumento en anexo 1), que se han desarrollado al principio y al final del programa. También se han podido contrastar estos resultados con el grupo de discusión de los y las adolescentes. Seguidamente, presentamos los resultados más significativos del pretest y postest. En primer lugar, se muestran los resultados del porcentaje total de aciertos en el pretest y postest del total de participantes (gráfico 2) de los cuatro grupos. Este gráfico nos permite comparar los resultados entre ambos momentos, así como la dispersión que se ha dado entre ellos.

Todos los grupos. Resultados pretest-postest / All groups. Pretest-postest results

2. Gráfico resultados pretest-postest / Graph 2. Pretest-postest results.

Como se puede observar en el gráfico 2, ha habido una mejora (en los datos totales de los cuatro grupos) en siete de las diez preguntas del test.² Las mejoras oscilan entre un 4,84 % y un 20,97 %. Se observa que las preguntas que obtenían resultados más pobres en el pretest, a pesar de la mejora, continúan obteniendo puntuaciones más bajas que el resto, excepto la pregunta 9, que ha mejorado substancialmente: sus aciertos han aumentado en más del 20 %. Concretamente, tres de ellas han aumentado los aciertos en un 4,84 %; dos de ellas, en un 9,68 %; una ha mejorado en un 12,90 %, y la novena ha mejorado en un 20,97 %. Por otro lado, la pregunta 3 se ha mantenido igual en el número de aciertos. Y las dos preguntas restantes han empeorado en cuanto al número de aciertos en un 4,84 % ambas.

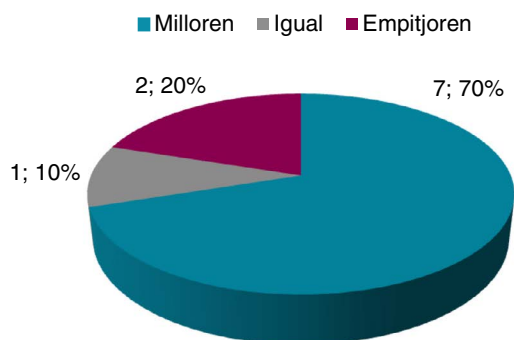
As can be seen in Graph 2, there was an improvement (in the total data of the four groups) in seven of the ten questions in the test². The improvements vary between 4.84% and 20.97%. It is seen that, despite the improvement, the answers that obtained the worst results in the pretest continued to obtain lower scores than the rest, except for Question 9, which improved substantially: correct answers to it rose by more than 20%. Specifically, three of them saw the correct answers go up by 4.84%; two by 9.68%; one improved by 12.90%, and the ninth improved by 20.97%. Besides this, Question 3 stayed the same in terms of the number of correct answers. The remaining two answers worsened in terms of the number of correct answers by 4.84% each.

2. Mejoran en el postest en las preguntas 1, 2, 5, 7, 8, 9 y 10. Pueden consultarse las preguntas en el anexo 1.

2. Questions 1, 2, 5, 7, 8, 9 and 10 improved in the posttest. The questions can be seen in Appendix 1.

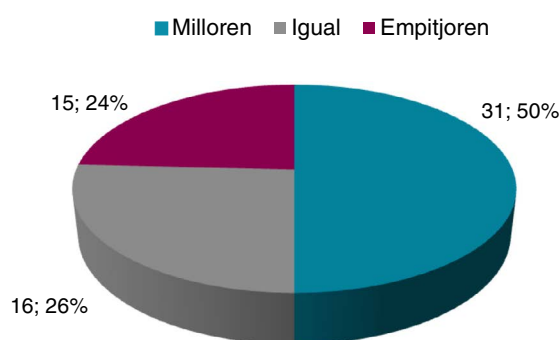
A continuació, es mostra un gràfic amb la dispersió entre pretest i posttest dels quatre grups participants en el programa (gràfic 5), en el qual s'observa que l'evolució de cada un dels grups és diferent, amb tendències molt dispars.

Tots els grups. Diferència encerts entre pretest i posttest per pregunta

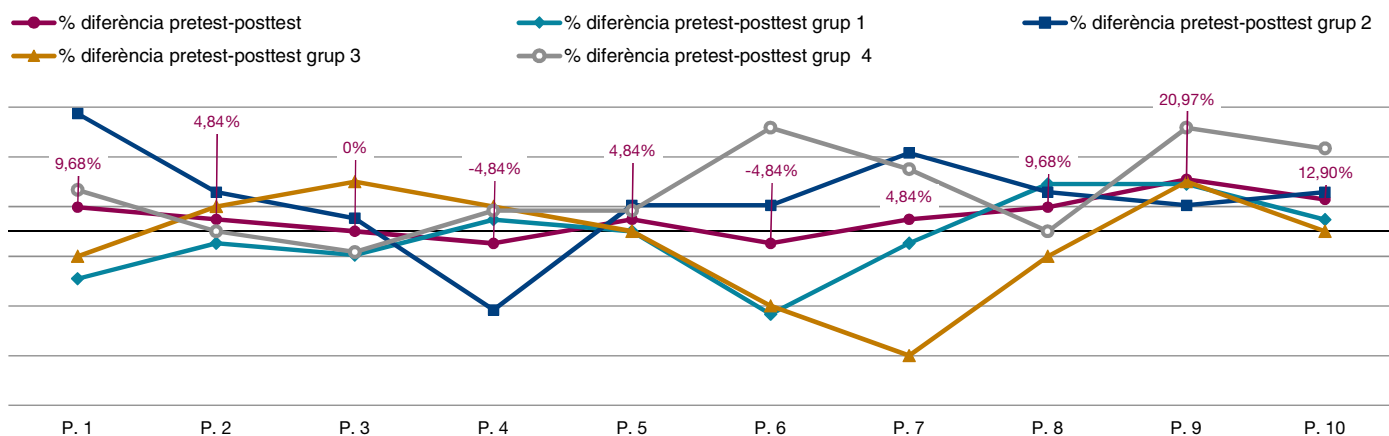
Gràfic 3. Diferència entre pretest i posttest per pregunta.

Tots els grups. Diferència encerts entre pretest i posttest per alumne/a

Gràfic 4. Diferència entre pretest i posttest per alumne/a.

Tots els grups. Diferència encerts entre pretest i posttest

Gràfic 5. Diferència entre pretest i posttest per grups.

Per què alguns participants aprenen més que d'altres?

Aquestes diferències que s'observen al gràfic 5 —i amb la possibilitat de triangular la informació amb les qualitatives de l'avaluació del programa (grups de discussió)— **es poden atribuir a variables vinculades al professorat**: tarannà propi de cada professor o professora per impartir les sessions; grau de coneixement i domini de la temàtica; formació rebuda, i motivació pels diversos continguts i activitats del programa. Però també **poden atribuir-se a variables del mateix alumnat**: perfil de l'alumnat, nivell maduratiu, interès per la temàtica, experiències prèvies de parella, etc.

En líneas generales, podemos afirmar que el programa GENER@T tiene un resultado positivo sobre los adolescentes. Por un lado, si se hace el recuento de datos por pregunta, los datos demuestran que en un 70 % de las preguntas, los aciertos mejoran (gráfico 3). Por otro lado, si se individualizan los datos por alumno/alumna, se puede comprobar que hay un 50 % del alumnado que mejora en sus respuestas, un 26 % que continúa igual y un 24 % que empeora en su número de aciertos (gráfico 4).

In general terms, we can state that the GENER@T Programme has a positive result on adolescents. On the one hand, by counting the data by question, the data show that in 70% of the questions, the number of correct answers improves (Graph 3). On the other hand, if we individualise the data by student, we can see that 50% of the students improve in their answers, 26% stay the same and 24% worsen in terms of the number of correct answers (Graph 4).

A continuación, se muestra un gráfico con la dispersión entre pretest y postest de los cuatro grupos participantes en el programa (gráfico 5), en el que se observa cómo la evolución de cada uno de los grupos es diferente, con tendencias muy dispares.

The following graph shows the dispersion between pretest and postest of the four groups taking part in the programme (Graph 5), in which we can see how the evolution of each of the groups is different, with very disparate trends.

Todos los grupos. Diferencia aciertos entre pretest y postest por pregunta / All groups. Difference in correct answers between pretest and postest by question

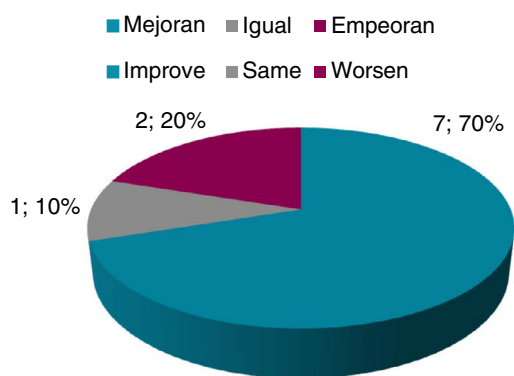

Gráfico 3. Diferencia entre pretest y postest por pregunta / Graph 3. Difference between pretest and postest by question.

Todos los grupos. Diferencia aciertos entre pretest y postest por alumno/na / All groups. Difference in correct answers between pretest and postest by student

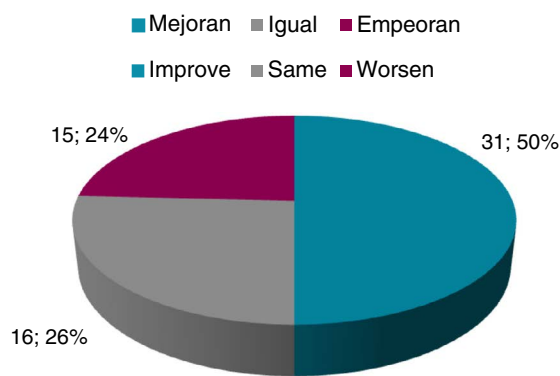

Gráfico 4. Diferencia entre pretest y postest por alumno/na / Graph 4. Difference between pretest and postest by student.

Todos los grupos. Diferencia aciertos entre pretest y postest / All groups. Difference in correct answers between pretest and postest

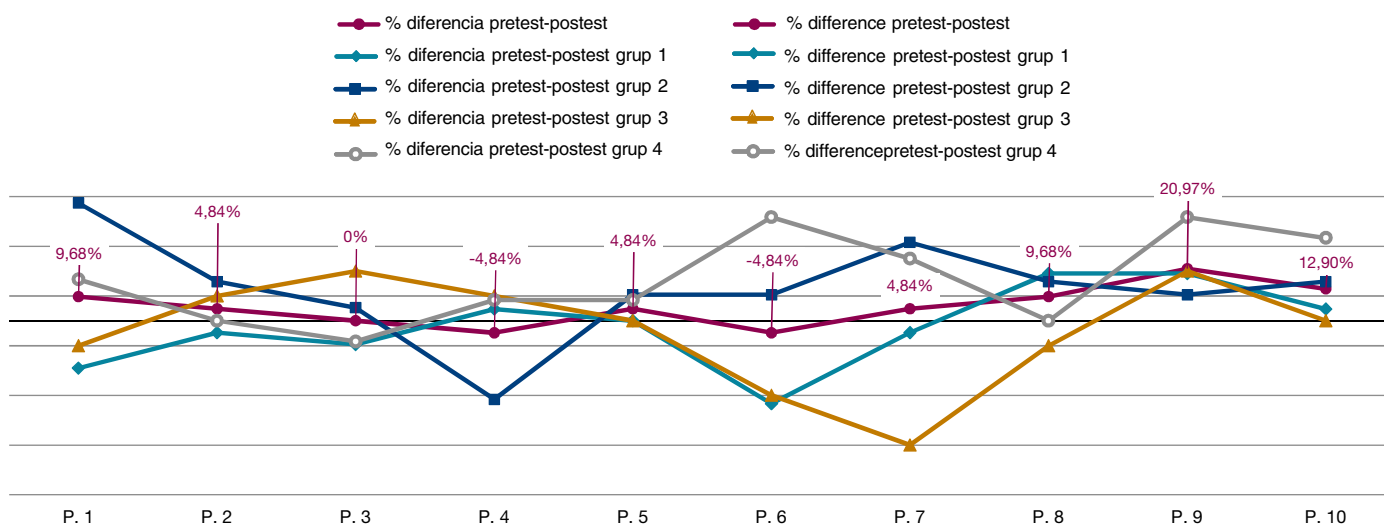

Gráfico 5. Diferencia aciertos entre pretest y postest / Graph 5. Difference in correct answers between pretest and postest.

¿Por qué algunos participantes aprenden más que otros?

Why do some participants learn more than others?

Estas diferencias que se observan en el gráfico 5 —y con la posibilidad de triangular la información con las cualitativas de la evaluación del programa (grupos de discusión)— se pueden atribuir a variables vinculadas al profesorado: talante propio

These differences that can be seen in Graph 5 — and with the possibility of triangulating the information with the qualitative differences of the programme evaluation (focus groups) — can be attributed to variables linked to the teacher: enthusiasm

Què ha aportat el programa als participants?

En termes generals, el programa ha ajudat els i les adolescents a incrementar la seva **consciència sobre l'impacte de la violència de gènere**. Reconeixen que no eren coneixedors de la existència de les diferents formes de violència que existeixen ni de la presència tan marcada del masclisme en el nostre context (publicitat, cançons...). **Destaquen l'actualitat de la temàtica i la necessitat d'estar-ne formats i informats** per millorar la convivència en la societat. Han remarcat que la participació en el programa **els ha ajudat a aprendre i a reflexionar** molt de cara al seu futur.

Jo crec que ara tenim més consciència. Ara podríem observar qüestions de parelles; per exemple (...), si insisteix tant és com que et pressiona perquè facis el que ell vol (...). Ara podríem saber-ho (E3). Grup de discussió adolescents

Treballar aquest tema entre els 13-14 anys està bé perquè quan fas primària no tens tanta consciència ara ja comences a saber... (E2). A més, en aquesta edat és quan comences relacions i et pot passar perfectament (E3). Grup de discussió adolescents

Per acabar, respecte al **grau de satisfacció** dels i les adolescents, aquests puntuen el programa en el grup de discussió amb unes valoracions que oscil·len entre el notable i l'excel·lent. Han estat motivats i recomanarien el programa a altres companys i companyes. Assenyalen que els ha agradat més que altres iniciatives transversals treballades al centre.

Com a **elements de millora de cara al seu propi procés d'aprenentatge**, els i les adolescents assenyalen:

- Aprofundir més alguns dels temes treballats en cada sessió (valoren que l'experiència ha estat curta).
- Disposar de més activitats visuals (vídeos).
- Connectar tant com sigui possible els materials (vídeos, històries, casos, etc.) amb la seva etapa evolutiva.

Conclusions

Podem afirmar que el programa té un impacte positiu en els participants en tres àmbits: cognitiu, actitudinal i comportamental. Aquestes millores fan referència tant a la comprensió del fenomen de la violència com a les creences, actituds i habilitats per afrontar de manera competent situacions d'aquesta mena.

Tant el professorat com l'alumnat han valorat positivament l'experiència pilot del programa GENER@T, la qual cosa s'ha traduït en un nivell de satisfacció molt positiu.

L'alumnat assenyalava que el programa els ha ajudat a prendre consciència de la temàtica. Valoren que és un tema molt actual i que cal treballar-lo per al seu desenvolupament. Els ha agradat aprendre coses sobre una qüestió que desconeixien i reflexionar-hi de cara al seu futur. A més de l'impacte en termes d'aprenentatge i d'utilitat per a la seva vida, n'han destacat la metodologia i les activitats, que han valorat com a motivadores, fins i tot per captar l'atenció de companys i companyes que en altres matèries resten passius. Entre les estratègies que més els

de cada profesor o profesora para impartir las sesiones; grado de conocimiento y dominio de la temática; formación recibida; y motivación por los distintos contenidos y actividades del programa. Pero también pueden atribuirse a **variables del propio alumnado**: perfil del alumnado, nivel madurativo, interés por la temática, experiencias previas de pareja, etc.

¿Qué ha aportado el programa a los participantes?

En términos generales, el programa ha ayudado a los y las adolescentes a incrementar su **conciencia sobre el impacto de la violencia de género**. Reconocen que no eran conocedores de la existencia de las distintas formas de violencia que existen, ni de la presencia tan marcada del machismo en nuestro contexto (publicidad, canciones...). **Destacan la actualidad de la temática y la necesidad de estar formados e informados** sobre ella para mejorar la convivencia en la sociedad. Han remarcado que la participación en el programa **los ha ayudado a aprender y a reflexionar** mucho de cara a su futuro.

Yo creo que ahora tenemos más conciencia. Ahora podríamos observar cuestiones de parejas; por ejemplo (...), si insiste tanto es como que te presiona para que hagas lo que él quiere (...). Ahora podríamos saberlo (E3). Grupo de discusión adolescentes

Trabajar este tema entre los 13-14 años está bien porque cuando haces primaria no tienes tanta conciencia, ahora ya empiezas a saber... (E2). Además, en esta edad es cuando empiezas relaciones y te puede pasar perfectamente (E3). Grupo de discusión adolescentes

Por último, respecto al **grado de satisfacción** de los y las adolescentes, estos puntúan el programa en el grupo de discusión con unas valoraciones que oscilan entre el notable y el excelente. Han sido motivados y recomendarían el programa a otros compañeros y compañeras. Señalan que les ha gustado más que otras iniciativas transversales trabajadas en el centro.

Como **elementos de mejora de cara a su propio proceso de aprendizaje**, los y las adolescentes señalan:

- Profundizar más en algunos de los temas trabajados en cada sesión (valoran que ha sido una experiencia corta).
- Contar con actividades más visuales (vídeos).
- Conectar todo lo posible los materiales (vídeos, historias, etc.) con su etapa evolutiva.

Conclusiones

Podemos afirmar que el programa tiene un impacto positivo en los y las participantes a tres niveles: cognitivo, actitudinal y comportamental. Estas mejoras se refieren tanto a la comprensión del fenómeno de la violencia como a las creencias, actitudes y habilidades para afrontar de forma competente situaciones de esta índole.

Tanto el profesorado como el alumnado han valorado positivamente la experiencia piloto del programa GENER@T, que se ha traducido en un nivel de satisfacción muy positivo.

of each teacher to take the sessions, degree of knowledge and mastery of the subject, training received and motivation by the various contents and activities of the programme. However, they can also be attributed to **variables of the students themselves**: student profile, maturity level, interest in the subject, prior experiences as a couple, etc.

What has the programme given to the participants?

Generally speaking, the programme has helped adolescents raise their **awareness of the impact of dating violence**. They admit that they were not aware of the existence of the different forms of violence, or of the pronounced presence of sexism in our environment (advertising, songs, etc.). **They highlight the topicality of the issue and the need to be educated and informed** about it to improve coexistence in society. They commented that participation in the programme **has helped them learn and reflect** a lot with a view to their future.

I think that we're now more aware. Now we could deal with couples' issues: for example (...), if he insists so much, it's like he's pressuring you to do what he wants (...). Now we could know it (E3). Adolescent focus group

Working on this subject between 13 and 14 is good because when you're in primary, you're not so aware, now you're starting to know... (E2). Also, it's at this age that you start to have relationships and it can perfectly happen to you (E3). Adolescent focus group

Finally, with regard to the adolescents' **degree of satisfaction**, they score the programme in the focus group with marks that vary between Merit and Excellent. They have been motivated and would recommend the programme to other classmates. They note that they liked it more than other cross-curricular initiatives carried out in the school.

As **elements for improvement with a view to their own learning process**, the teenagers state:

- Look more deeply into some of the topics covered in each session (they realised that it was a short experience).
- Have more visual activities (videos).
- Connect the materials (videos, stories, etc.) as far as possible with their stage of development.

Conclusions

We can state that the programme has a positive impact on the participants at three levels: cognitive, attitudinal and behavioural. These improvements refer both to understanding the phenomenon of violence and the beliefs, attitudes and skills to tackle situations of this kind competently.

Both the teachers and the students have rated the pilot experience of the GENER@T Programme positively, which has translated into a very positive level of satisfaction.

The students state that the programme has helped them become aware of the issue. They see it as a highly topical

han agradat s'hi troben els vídeos, les històries animades, el joc de rol, etc. Un dels pilars del programa, en termes d'evidències avaluatives per a l'alumnat, ha estat la carpeta d'aprenentatge, la qual ha estat molt ben valorada pels i les adolescents, ja que els ha permès, a més de recopilar la informació treballada, tenir un espai de reflexió individual. Per dir-ne un però: a l'alumnat li ha semblat que el programa s'ha quedat curt, especialment en alguns temes i activitats, en què els hauria agradat allargar-se més i poder aprofundir. Per contra, el professorat, en la part final del programa, tenia la percepció que potser els i les alumnes el podien trobar repetitiu. Una mateixa realitat, dues percepcions oposades.

Aquests resultats positius han animat el centre participant a repetir l'experiència el proper curs acadèmic.

Implicacions pràctiques

Tot i que hem avançat en els estudis sobre violència de gènere, cal indagar més la gènesi de la violència en parelles joves, com aquesta s'instaura en els primers estadis de la relació de parella i com podem trencar amb els mites i estereotips que la justifiquen. Si els joves desconeixen les causes de la violència, poden perpetuar creences errònies al seu voltant, la qual cosa generaria danys irreparables. Per rebutjar i identificar la violència cal conèixer-ne l'origen i les conseqüències.

Alguns i algunes joves tendeixen a justificar la violència basant-se en mites sobre el seu origen (com, per exemple, el consum de tòxics, la manca d'intencionalitat de fer mal, la salut mental, etc.), que vinculen la responsabilitat del maltractament a variables externes de l'agressor. En aquest sentit, la perspectiva de les recerques, així com de les accions preventives, cal dirigir-la més enllà de provocar un canvi en la dimensió cognitiva (coneixement) dels i les adolescents sobre la violència de gènere. Cal incidir molt particularment en la dimensió actitudinal-emocional, fet que permetrà qüestionar les pròpies creences, mites i estereotips, així com en la dimensió comportamental, per facilitar eines als més joves per fer front a aquestes situacions de violència.

Per concloure, hem d'assenyalar alguns **elements de bones pràctiques que es desprenen de la recerca i que considerem pertinents de considerar en accions preventives futures**: preparar i planificar les activitats i la logística necessària; configurar un equip docent responsable de la proposta; valorar el nivell maduratiu de l'alumnat per sobre de la seva edat; considerar el perfil sociodemogràfic de l'alumnat; comptar amb un perfil de professorat específic per a aquestes intervencions (format, motivat, sensible amb la temàtica, en situació estable al centre, etc.); promocionar activitats grupals i dinàmiques participatives; socialitzar el programa a la resta de la comunitat educativa; etc.

Els i les adolescents consideren necessari que es treballin aspectes com les relacions de parella, la sexualitat, la violència de gènere, etc. abans que aquesta es doni.

El alumnado señala que el programa los ha ayudado a tomar conciencia sobre la temática. Valoran que es un tema muy actual y que hay que trabajarlo para su desarrollo. Les ha gustado aprender cosas sobre una cuestión que desconocían y reflexionar de cara a su futuro. Además del impacto en términos de aprendizaje y uso para su vida, han destacado la metodología y las actividades del programa, que han valorado como motivadoras, incluso para captar la atención de compañeros y compañeras que en otras materias permanecen pasivos. Entre las estrategias que más les han gustado se encuentran los vídeos, las historias animadas, el juego de rol, etc. Uno de los pilares del programa, en términos de evidencias evaluativas para el alumnado, ha sido la carpeta de aprendizaje, muy bien valorada por los y las adolescentes, ya que les ha permitido, además de recopilar la información trabajada, tener un espacio de reflexión individual. Para poner una objeción: al alumnado le ha parecido que el programa se ha quedado corto, especialmente en algunos temas y actividades, en los que les hubiese gustado alargarse más y poder profundizar. Por el contrario, el profesorado, en la parte final del programa, tenía la percepción que quizás los alumnos y alumnas podían encontrarlo repetitivo. Una misma realidad, dos percepciones opuestas.

Estos resultados positivos han animado al centro participante a repetir la experiencia en el próximo curso académico.

Implicaciones prácticas

Aunque hemos avanzado en los estudios sobre violencia de género, es necesario indagar más en la génesis de la violencia en parejas jóvenes, en cómo esta se instaura en los primeros estadios de la relación de pareja y cómo podemos romper con los mitos y estereotipos que la justifican. Si los jóvenes desconocen las causas de la violencia, pueden perpetuar creencias equívocas alrededor de esta, lo que generaría daños irreparables. Para rechazar la violencia hay que conocer su origen y sus consecuencias.

Algunos y algunas jóvenes tienden a justificar la violencia basándose en mitos sobre su origen (como, por ejemplo, el consumo de sustancias tóxicas, la falta de intencionalidad de hacer daño, la salud mental, etc.), que vinculan la responsabilidad del maltrato a variables externas del agresor. En ese sentido, la prospectiva de las investigaciones, así como de las acciones preventivas, debe dirigirse más allá de provocar un cambio en la dimensión cognitiva (conocimiento) de los y las adolescentes sobre la violencia de género. Hay que incidir de forma muy particular en la dimensión actitudinal-emocional, que permitirá cuestionar las propias creencias, mitos y estereotipos, así como en la dimensión comportamental, para facilitar herramientas a los más jóvenes para afrontar estas situaciones de violencia.

Para concluir, debemos señalar algunos **elementos de buenas prácticas que se desprenden de la investigación y que consideramos pertinentes considerar en futuras acciones preventivas**: preparar y planificar las actividades y la logística necesaria; configurar un equipo docente responsable de la propuesta; valorar el nivel madurativo del alumnado por encima de su edad; considerar el perfil sociodemográfico del alumnado; contar con un perfil de profesorado específico para estas intervenciones (formado, motivado, sensible con la temática, en situación estable al centro, etc.); promocionar actividades grupales y dinámicas participativas; socializar el programa al resto de la comunidad educativa; etc.

issue that has to be covered for their development. They liked learning things about a topic that they did not know and thinking of their future. Besides the impact in terms of learning and use for life, they highlighted the programme methodology and activities, which they rated as motivating, enough to draw the attention of classmates who are passive in other subjects. The strategies they liked the most include the videos, animated stories, role playing, etc. One of the cornerstones of the programme, in terms of evaluation evidence for the students, was the portfolio, which was very highly rated by the adolescents as it enabled them not only to collect together the information covered, but also to have a space for individual reflection. To offer an objection, the students felt that the programme was too short, especially in some issues and activities, where they would have liked to extend them more and be able to look at them more deeply. By contrast, in the final part of the programme, the teachers had the perception that the students could perhaps find it repetitive. One reality, two opposing perceptions.

These positive results have encouraged the participating school to repeat the experience in the next academic year.

Practical implications

Although we have made progress in studies into dating violence in adolescence, we need to explore further the genesis of this violence, how this is established in the initial stages of the couple's relationship and how we can shatter the myths and stereotypes that justify it. If young people do not know the causes of violence, they may perpetuate false beliefs about it, which would lead to irreparable damage. To reject violence, we need to know its origin and its consequences.

Some youngsters tend to justify violence based on myths about its origin (such as the consumption of toxic substances, the lack of intention to cause harm, mental health, etc.), which link the responsibility for abuse to external variables to the aggressor. In this sense, the prospective of research, and of preventive actions, should be aimed beyond causing a change in the adolescents' cognitive dimension (knowledge) about dating violence. We need to impact most particularly on the attitudinal-emotional dimension, which would allow them to question their own beliefs, myths and stereotypes, and on the behavioural dimension to provide young people with tools for tackling these violent situations.

To conclude, we should highlight a number of **good practice elements that have been gleaned from the research and that we believe to be worth considering in future preventive actions**: to prepare and plan the activities and the necessary logistics, to put together a teaching team in charge of the proposal, to rate the maturity level of the students rather than their age, to consider the socio-demographic profile of the students, to have a specific teacher profile for these interventions (trained, motivated, sensitive to the issue, stable status in the school, etc.), to promote group activities and participative dynamics, to socialise the programme to the rest of the educational community and so on.

Referències / Referencias / References

- Consell Europeu. (2014).**
Violence against women: an EU-wide survey. Main results. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Recuperat de <http://www.consilium.europa.eu/es/documents-publications/library/library-blog/posts/violence-against-women-an-eu-wide-survey/>
- Díaz-Aguado, M. J., & Carvajal, M. I. (coord). (2011).**
 Igualdad y prevención de la violencia de género en la adolescencia. Recuperat de <http://www.migualdad.es/ss/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-disposition&blobheadervalue1=inline&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1244653130278&ssbinary=true:> Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad.
- Foshee, V. A.; Bauman, K. E.; Linder, F.; Rice, J., & Wilcher, R. (2007).**
 Typologies of adolescent dating violence: Identifying typologies of adolescent dating violence perpetration. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(5), 498-519.
- González, P. (2008).**
Violencia en las relaciones de noviazgo entre jóvenes y adolescentes de la Comunidad de Madrid. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, Facultad de Psicología, Departamento de Personalidad, Evaluación y Tratamientos Psicológicos.
- González, R., & Santana, J. D. (2001).**
Violencia en parejas jóvenes: análisis y prevención. Madrid: Pirámide.
- ICD. (2017).**
 Nota de premsa. Les denúncies de joves menors per agressions masclistes pugen un 11% respecte l'any anterior. Recuperat de http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/institut-catala-les-dones/notapremsavw/304089/ca/denuncies-joves-menors-agressions-masclistes-pugen-11-respecte-lany-anterior.do
- Lorente, M. (2001).**
Mi marido me pega lo normal: agresión a la mujer: realidades y mitos. Barcelona: Ares y Mares.
- Mateos, A. (2011).**
Necesidades socioeducativas en la adolescencia sobre la violencia de género: propuesta educativa. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Pedagogia. Tesis Doctorals en Xarxa. Recuperat de <http://hdl.handle.net/10803/482088>
- Mateos, A. (2012).**
 Reseña de tesis doctoral: Necesidades socioeducativas en la adolescencia sobre la violencia de género: Propuesta educativa, 5(1), 171-174.
- Mateos, A. (2013).**
Programa GENER@T. Programa socioeducativo para la prevención de la violencia de género en parejas adolescentes. 2013. Madrid: Ediciones Pirámide. Recuperat de <http://www.edicionespiramide.es/libro.php?id=3277262>
- Mateos, A.; Amorós, P.; Pastor, C., & Cojocarú, D. (2013).**
 PROGRAMA GENER@T: Social Educational Programme for the Prevention of Dating Violence among Adolescents. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, (41), 163-175.
- Mateos, A.; Llanes, J.; Urrea, A., & Izquierdo, R. (2018).**
Instruments d'avaluació del programa GENER@T. Barcelona. Recuperat de <http://hdl.handle.net/2445/122220>
- Ruiz Repullo, C. (2016).**
Voces tras los datos. Una mirada cualitativa a la violencia de género en adolescentes. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer.
- Viejo, C. (2014).**
 «Dating violence» y cortejo adolescente. *Un estudio sobre la violencia en las parejas sentimentales de los jóvenes andaluces.* Sevilla: Centro de Estudios Andaluces, Consejería de la Presidencia, Junta de Andalucía.
- Walker, L. E. (2000).**
The battered woman syndrome. Nova York: Springer.

Annex 1. Instrument pretest/posttest

PRETEST/POSTTEST

Nom del centre:

Curs: Grup:

Nom i cognoms de l'alumne/a:

Professor/a:

A continuació, trobaràs 10 preguntes tipus test. Encercla'n la resposta correcta. Només hi ha una única resposta per pregunta. Si t'equivoques, indica clarament quina és l'opció que tries.

1) La violència de gènere és...

- a) La violència a la llar.
- b) La violència dirigida a la dona pel fet de ser dona.
- c) La violència entre homes i dones.

2) Tipus de violència de gènere que poden donar-se en parelles adolescents:

- a) No hi ha violència d'aquest tipus en parelles adolescents.
- b) Física i psicològica.
- c) Física, psicològica i sexual.

3) La violència psicològica és...

- a) Menys **greu** que la física.
- b) Igual de greu que qualsevol altra forma de violència.
- c) Més greu que altres formes de violència.

4) Quina llei regula la violència de gènere a Espanya?

- a) Llei orgànica 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.
- b) Llei integral 1/2004, de mesures contra la violència cap a les dones.
- c) Llei integral 1/2004, contra el masclisme.

5) La violència de gènere en la parella...

- a) Es produeix en determinades cultures i classes socials.
- b) Es pot donar en qualsevol cultura, classe social i edat.
- c) Es produeix en l'etapa adulta i en determinades cultures i classes socials.

6) Les causes de la violència de gènere són...

- a) Abús de substàncies (alcohol i drogues).
- b) Malaltia mental, alcohol i drogues.
- c) Cap de les anteriors.

7) La gelosia en les relacions de parella és...

- a) Una mostra d'amor, protecció i preocupació de la teva parella cap a tu.
- b) Una forma d'abús o violència en la parella.
- c) Desconfiança, però no violència.

8) En una relació de parella...

- a) Sempre n'hi ha un dels dos que domina.
- b) La dominació de l'un sobre l'altre és una forma de violència.
- c) Cap de les anteriors és correcta.

9) Els rols de gènere són...

- a) **Una** construcció social del paper dels homes i les dones.
- b) Les formes correctes d'actuar d'homes i de dones.
- c) Cap de les anteriors és correcta.

10) La violència de gènere passa...

- a) Dins de la llar.
- b) Fora de la llar.
- c) Dins de la llar i fora de la llar.

Anexo 1. Instrumento pretest/postest

PRETEST/POSTEST

Nombre del centro:

Curso: Grupo:

Nombre y apellidos del alumno/na:

Profesor/a:

A continuación, encontrarás 10 preguntas tipo test. Escoge la respuesta correcta. Solo hay una única respuesta por pregunta. Si te equivocas, indica claramente cuál es la opción que escoges.

1) La violencia de género es...

- a) La violencia en el domicilio.
- b) La violencia dirigida a la mujer por el hecho de ser mujer.
- c) La violencia entre hombres y mujeres.

2) Tipos de violencia de género que pueden darse en parejas adolescentes:

- a) No hay violencia de este tipo en parejas adolescentes.
- b) Física y psicológica.
- c) Física, psicológica y sexual.

3) La violencia psicológica es...

- a) Menos grave que la física.
- b) Igual de grave que cualquier otra forma de violencia.
- c) Más grave que otras formas de violencia.

4) ¿Qué ley regula la violencia de género en España?

- a) Ley Orgánica 1/2004, de medidas de protección integral contra la violencia de género.
- b) Ley Integral 1/2004, de medidas contra la violencia hacia las mujeres.
- c) Ley Integral 1/2004, contra el machismo.

5) La violencia de género en la pareja...

- a) Se produce en determinadas culturas y clases sociales.
- b) Se puede dar en cualquier cultura, clase social y edad.
- c) Se produce en la etapa adulta y en determinadas culturas y clases sociales.

6) Las causas de la violencia de género son...

- a) Abuso de sustancias (alcohol y drogas).
- b) Enfermedad mental, alcohol y drogas.
- c) Ninguna de las anteriores.

7) Los celos en las relaciones de pareja son...

- a) Una muestra de amor, protección y preocupación de tu pareja hacia ti.
- b) Una forma de abuso o violencia en la pareja.
- c) Desconfianza, pero no violencia.

8) En una relación de pareja...

- a) Siempre hay uno de los dos que domina.
- b) La dominación de uno sobre el otro es una forma de violencia.
- c) Ninguna de las anteriores es correcta.

9) Los roles de género son...

- a) Una construcción social del papel de los hombres y las mujeres.
- b) Las formas correctas de actuar de hombres y de mujeres.
- c) Ninguna de las anteriores es correcta.

10) La violencia de género pasa...

- a) Dentro del domicilio.
- b) Fuera del domicilio.
- c) Dentro y fuera de domicilio.

Appendix 1. Pretest/posttest instrument

PRETEST/POSTEST

School name:

Year: Group:

Student's name and surnames:

Teacher:

Below, you will find 10 test-type questions. Choose the correct answer. There is only one answer per question. If you get it wrong, indicate clearly the option that you choose.

1) Gender violence is...

- a) Violence in the home.
- b) Violence aimed at a woman for the fact of being a woman.
- c) Violence between men and women.

2) Types of dating violence in adolescence:

- a) There is no violence of this type in adolescent couples.
- b) Physical and psychological.
- c) Physical, psychological and sexual.

3) Psychological violence is...

- a) Less serious than physical violence.
- b) Just as serious as any other form of violence.
- c) More serious than other forms of violence.

4) Which law regulates gender violence in Spain?

- a) **Constitutional** Law 1/2004, relating to integral protective measures against gender violence.
- b) Integral Law 1/2004, relating to measures against violence to women.
- c) Integral Law 1/2004, against sexism.

5) Dating violence...

- a) Occurs in specific cultures and social classes.
- b) Can occur in any culture, social class and age.
- c) Occurs in adulthood and in specific cultures and social classes.

6) The causes of gender violence or dating violence are...

- a) Substance abuse (alcohol and drugs).
- b) Mental illness, alcohol and drugs.
- c) None of the above.

7) Jealousy in a couple is...

- a) A display of love, protection and concern by your partner towards you.
- b) A form of abuse or violence in a couple.
- c) Distrust, but not violence.

8) In a couple...

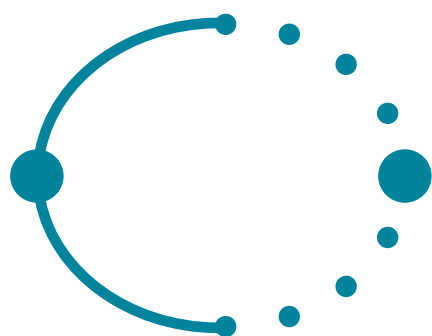
- a) There is always one of the two that dominates.
- b) The domination of one over the other is a form of violence.
- c) None of the above is correct.

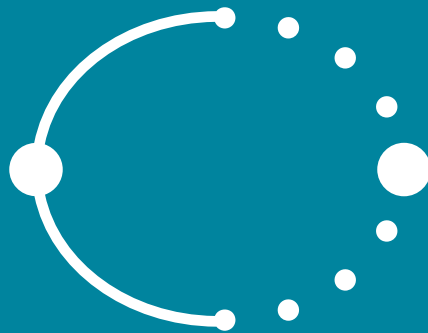
9) Gender roles are...

- a) A social construct of the role of men and women.
- b) The correct ways for men and women to act.
- c) None of the above is correct.

10) Gender violence or dating violence happens...

- a) Inside the home.
- b) Outside the home.
- c) Inside and outside the home.

Universitat de Lleida

ISBN 978-84-9144-171-7

9 788491 441717